

GAZIANTEP UNIVERSITY
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCESJournal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Cumhuriyet'in 100. Yılında Siyasi Partilerin 2023 Seçim Beyannameleri Üzerinden Türkiye Siyasetine Karşılaştırmalı Bir Bakış

*A Comparative Look at Turkish Politics Through the 2023 Election Manifestos of Political Parties on the 100th Anniversary of the Republic*Dilhan APAK^a Şirin DUYGULU ELCİM^b Özlem İNGÜN KARKIŞ^c Nihan AKINCILAR KÖSEOĞLU*^a Dr. Öğretim Üyesi, Haliç Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-7947-0755^b Dr., University College London, Londra / İNGİLTERE
ORCID: 0000-0001-6264-3819^c Dr. Öğretim Üyesi, Doğuş Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-9915-8398^c Dr. Öğretim Üyesi, Fenerbahçe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-8565-506X

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 15 Eylül 2023

Kabul tarihi: 13 Ekim 2023

Anahtar Kelimeler:

Türkiye,

Seçim Beyannamesi,

Siyasi parti,

Siyasal iletişim,

Kadın politikaları.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: September 15, 2023

Accepted: October 13, 2023

Keywords:

Turkey,

Election Manifesto,

Political party,

Political communication,

Women's policies.

ÖZ

Seçim beyannameleri, demokrasi kültürünün gelişimi ve seçmenlerin oy verme davranışlarının daha bilinçli hâle gelmesi bakımından önemli bir role sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk seçim beyannamesi, 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçimleri'nde siyasal hayattaki yerini almıştır. Seçim beyannamelerinin, daha sonraki yıllarda siyasi partiler tarafından daha fazla önemsendiği ve detaylandırılarak hazırlandığı görülmektedir. Demokrasilerin temel unsuru olan siyasi partiler, yayınladıkları seçim beyannameleri ile toplumsal siyasallaşmaya da katkıda bulunmaktadır. Bu beyannameler aracılığıyla seçmenler, siyasi partilerin vaatleri ve politikaları hakkında bilgi sahibi olurken; bu vaat ve politikaların, reel hayattaki sorunlarla ne kadar kesiştiğini de değerlendirme imkânı oluşmaktadır. Cumhuriyet'in 100. yılında siyasi partilerin seçim beyannameleri daha büyük bir önem kazanmakta; siyasi parti ve seçmen etkileşimi açısından da mühim bir iletişim aracı olarak kabul edilmektedir. Bu makalede, 14 Mayıs 2023 tarihinde yapılan 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonucunda TBMM'ye milletvekili göndermiş olan Adalet ve Kalkınma Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Yeniden Refah Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, İYİ Parti, Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi ve Türkiye İşçi Partisi'nin ve partilerin dahil olduğu ittifakların yayınladığı seçim beyannameleri, Kadın Politikaları ve Dış Politika bağlamında uluslararası ve bölgesel örgütlerle ilişkiler alanlarında vaat edilen hedefler özelinde betimsel araştırma yöntemiyle incelenmiştir. Bu bağlamda bu çalışmada, Cumhuriyet'in 100. yılında Türkiye siyasetinin vaat edilen hedeflerle nasıl şekilleneceğinin karşılaştırmalı bir şekilde ortaya konması hedeflenmektedir.

ABSTRACT

Election manifestos have an important role in the development of the culture of democracy and in making the voting behavior of voters more conscious. The first election manifesto took place in the political life of the Republic of Turkey in the General Parliamentary Elections held on July 21, 1946. It is observed that election manifestos were given more importance and prepared in detail by political parties in the following years. Political parties, which are the fundamental elements of democracies, also contribute to social politicization through their election manifestos. Through these declarations, voters are informed about the promises and policies of political parties and have the opportunity to evaluate how much these promises and policies intersect with the problems in real life. On the 100th anniversary of the Republic, election manifestos of political parties gain more importance and are considered as an important communication tool in terms of political party and voter interaction. In this article, election manifestos of the Justice and Development Party, Nationalist Movement Party, New Welfare Party, Republican People's Party, Good Party, Greens and Left Future Party and Workers' Party of Turkey, and the alliances that the parties are a part of, which sent MPs to the Grand National Assembly of Turkey as a result of the 28th term Parliamentary General Elections that held on May 14, 2023, have been examined with a descriptive research method in the context of Women's Policies and Foreign Policy in terms of the goals promised in the fields of relations with international and regional organizations. In this context, this study aims to reveal comparatively how Turkish politics will be shaped with the promised goals in the 100th anniversary of the Republic.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: nihan.koseoglu@fbu.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

Election manifestos were first published in Turkey with the general elections held in 1946. Through election manifestos, which are an important part of the political communication process, political parties convey their promises and objectives to the voters and interact with the voters with the influence of the media. On the other hand, voters are informed about the policies of parties and candidates through these manifestos and have the chance to make comparisons. This situation paves the way for the development of the culture of democracy and the spread of political socialization.

On the 100th anniversary of the Republic, political party manifestos are important in the context of the development of democracy. At the same time, it is worth analyzing how the contents of these manifestos address Turkey's Women's Policies, an important social problem, and Foreign Policy, which constitutes an important item on the agenda in the context of international relations. In this study, the election manifestos published by the political parties and alliances that gained seats in the Turkish Grand National Assembly because of the 28th Parliamentary General Election held on May 14, 2023, are examined using the descriptive analysis method in the context of Women's Policies and Foreign Policy, with a special focus on the goals promised in the fields of relations with international and regional organizations. In this context, the political parties, and alliances subject to the research are the Justice and Development Party, Nationalist Movement Party, New Welfare Party, Republican People's Party, Good Party, Greens and Left Future Party and Workers' Party of Turkey, Nation Alliance, and People's Alliance.

The research question of the study is how Turkish politics is shaped in terms of women's policies and foreign policy in the 100th anniversary of the Republic. The purposive sample of the study consists of the parties that have elected deputies to the Grand National Assembly of Turkey because of the 28th Parliamentary General Election held on May 14, 2023, and the manifestos they have published. This qualitative study aims to determine in which areas the parties' promises and policies on these issues are most concentrated in the election manifesto they have published individually and as an alliance.

On the 100th anniversary of the Republic, the necessity of election manifestos for the functioning of democracy becomes even clearer. Among the findings obtained because of the electoral manifestos and the memorandum text examined in the context of women's policies, it is determined that the primary duty of women is to ensure the unity of the family and to carry national values in the electoral manifesto of the Justice and Development Party. In general, it is noteworthy that the policies for women in the electoral manifesto of the Nationalist Movement Party, like the New Welfare Party, are narrower than the programs of other political parties and that they identify solutions by addressing the women's issue in the context of family and traditional gender codes.

There is no section titled "Women" in the election manifesto of the New Welfare Party. In the section titled "Our Family and Social Services Policy" of the party's election manifesto, women are defined in terms of honor, compassion, and productivity, and practices that subordinate women are reproduced. Since the Republican People's Party does not have an election manifesto for 2023, the document published for the 2023 Parliamentary General Elections and the 2023 Presidential Election was subject to analysis. For the 2023 elections, the Nation Alliance, which was formed by 6 different political parties coming together in 2023, prepared a text called "Common Policies Consensus Text" in 2023. In the 5th section titled "Social Policies", the targets on women's policies are stated under the subheading "Women". The Common Policies Consensus also includes different policies to prevent violence against women.

By preparing a personalized manifesto, the Good Party was the only party that prepared the largest election manifesto among all political parties entering the 2023 elections. Under the section titled Women, there are sub-headings on social roles and perception of women, access to education, economic freedom, violence against women, active participation in decision-making mechanisms, and women-oriented public services. When the 2023 Election Manifesto of the Greens and the Left Future Party is analyzed, the weight of policies especially for women draws attention. It is observed that the Greens and the Left Future Party have set a goal of ensuring women's visibility and empowerment in all areas of social life, from health to education, arts, media, agriculture, industry, law, economy, and the city. In the election manifesto of the Workers' Party of Turkey, since it is a left-wing party, it is seen that policy targets especially related to working women stand out. Unlike other political parties, the Workers' Party of Turkey specifically states that secularism is a red line in all its policy targets for women.

Among the findings of the 2023 election manifestos in the context of relations with international and regional organizations within the scope of foreign policy, in the context of relations with international and regional organizations within the scope of foreign policy, it is seen that the Justice and Development Party supports full membership to the EU; the Nationalist Movement Party does not see membership to the EU as a necessity; and the New Welfare Party aims to establish bilateral relations with European countries instead of EU membership. While the Nation Alliance Common Policies Memorandum of Understanding states that full membership to the EU is among the goals of the Nation Alliance, it is understood that the Good Party evaluates the process of full membership to the EU through the concepts of dialogue, justice, and equality. While the Green Left Party does not have a specific goal regarding EU membership, the Workers' Party of Turkey claims that the EU harms Turkey due to its imperialist characteristics.

Giriş

Demokrasilerde, toplumsal iletişimin siyasal bir işlevi olduğu kabul edilmektedir. Bu işlev, siyasal iletişimi ortaya çıkartmakta; hükümetler ve toplum arasındaki iletişimin yönetilmesini gerekli kılmaktadır. Siyasal iletişim, karşılıklı olarak istek, şikâyet, beklenti ve görüşlerin iletilmesini olanaklı hâle getirmektedir (Cuilenburg, 2010, s. 104). Çünkü hükümetler, topluma karşı duyarlı olmalı; tepkileri dikkate almalıdır (Sartori, 1976). Bu süreçte karşılıklı bilgi akışının sağlıklı bir biçimde yürütülmesi de önem taşımaktadır. Çünkü bilgi akışı, sadece hedef kitleyi bilgilendirme amacı taşımamakta; aynı zamanda seçmenleri ikna etme görevini de yerine getirmektedir. Siyasal iletişim, siyasal aktörlerin hedef kitleleri yönlendirmek ve amaçlanan şekilde davranmalarını sağlamak amacıyla kullandıkları iletişim çalışmalarının tümüdür (Aziz, 2003, s. 3). Gelişen iletişim teknolojileri sayesinde siyasal iletişimin de büyük bir değişim geçirdiği görülmektedir.

Dolayısıyla partiler ve parti liderleri, kendi kamularına yönelik olarak bilgilendirme yapmak, üzerinde duracakları toplumsal sorunları ve politikaları başlıklar üzerinden detaylandırmak, amaç ve hedeflerini özetlemek, vaatlerini iletmek amacıyla seçim beyannamelerini yayınlamaktadırlar. 19. yy'da ilk kez Birleşik Krallık'ta hazırlanarak literatüre giren seçim beyannameleri, seçimlerden önce partilerin hazırlamış olduğu, parti önerilerini içeren politik belgelerdir (Aytaç, 2017, s. 9). Bu belgeler, partiler ve liderler ile ilgili seçmen algısını da etkilemekte; öte yandan partilerin iktidar olma durumundaki küresel ve yerel politikaları hakkında da bilgi vermektedir. Bu bilgi, kamuyu bilgilendirme amacı taşımakta ve aynı zamanda siyasal iletişim sürecinde halkla ilişkiler görevi de görmektedir. Dolayısıyla seçim beyannamelerinde kamuyu ilgilendiren sorunlara çözüm üreten; haber değeri olan, kamuoyu oluşturan ve gündem belirleyen içerikler hazırlamak önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde seçim beyannamesi, 21 Temmuz 1946 yılında yapılan Milletvekili Genel Seçimleri'nde ilk kez siyasal hayatta yerini almıştır. Seçimlere katılan Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Millî Kalkınma Partisi, Liberal Demokrat Parti, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ve Yalnız Vatan İçin Partisi arasından, İsmet İnönü tarafından kaleme alınan seçim beyannamesi tek olma özelliği taşımaktadır. Devamında tek parti döneminin bitmesi ve çok partili hayata geçilmesi neticesinde, seçmenlerin ikna edilmesi zorunluluğu doğmuş ve siyasal iletişim araçları aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. "Seçim beyannameleri, siyasî partilerin seçmenlere seçimlerden önce verdikleri taahhütnamelerdir" (Kumbuzoğlu ve Kaynar, 2022, s 130). Siyasi partilerin, bu beyannameleri yayınlama sebepleri, eğitim, sağlık, hukuk, ekonomi, kültür, dış politika, temel hak ve özgürlükler gibi alanlardaki vaatlerinin açıklanmasıdır. Ancak aynı zamanda bu beyanname, kamuyu bilgilendirme amacı taşımakta ve ilgili siyasi partinin ideolojik duruşunu da yansıtmaktadır.

Cumhuriyet'in 100. yılında parti beyannameleri gerek içerikleri gerekse de vaatlerinin niteliği bakımından demokrasi kültürünün gelişimi ile ilgili önemli ipuçları barındırmaktadır. Demokrasinin vazgeçilmezi kabul edilen siyasi partilerin, öncelikle doğru ve şeffaf bilgilendirme yapılarının ve parti kimliğini seçmenlere açıklamalarının önemi sebebiyle demokratik yaşam için seçim beyannameleri adeta bir kilometre taşıdır. Öte yandan yönetimi ve demokratik katılımı geliştirme açısından da seçim beyannamelerinin medya aracılığıyla halkla paylaşılması ve tartışılması gereklidir. 100 yıllık Cumhuriyet tarihinde 1946 yılından bu yana yapılan tüm Milletvekili Genel Seçimleri'nde Türkiye'deki siyasi partilerin seçim beyannamesi yayınlamış oldukları ve bu beyannamelerin her geçen yıl daha fazla alt başlık eklenerek ve detaylandırılarak hazırlanmış olduğu görülmektedir. Seçim beyannamelerinin, Cumhuriyet tarihindeki ilk örneklerinde daha çok parti propagandası niteliği taşımış oldukları, ilerleyen senelerde ise içerikte dönemin konjonktürüne uygun değerlerin ve kavramların ön plana çıkmaya başladığı dikkat çekmektedir.

Bu çalışma ile, 14 Mayıs 2023 tarihinde yapılan 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonucunda TBMM'ye milletvekili çıkarmış olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Yeniden Refah Partisi (YRP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi (YSGP), Türkiye İşçi Partisi (TİP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve İyi Parti (İYİP)'nin ve partilerin parçası olduğu ittifakların yayınladığı seçim beyannameleri, Kadın Politikaları ve Dış Politika bağlamında uluslararası ve bölgesel örgütlerle ilişkiler alanlarında vaat edilen hedefler özelinde betimleyici analiz yapılarak incelenmiştir (YSK, 2023). Cumhuriyet'in 100. yılında siyasi parti beyannameleri demokrasinin gelişimi bağlamında önem atfetmektedir. Aynı zamanda bu beyannamelerin içeriklerinde Türkiye'nin önemli bir toplumsal sorunu olan Kadın Politikalarının ve uluslararası ilişkiler bağlamında gündemin önemli bir maddesini oluşturan Dış Politikanın nasıl ele alınmış olduğu da analize değerlidir.

Yöntem ve Kavramsal Çerçeve

Seçim beyannamelerinin önemli siyasi fonksiyonları bulunmaktadır. Öncelikle seçmenlere yönelik bilgi aktarımını sağlaması sebebiyle kayda değer bir kamu bilgilendirme aracıdır. Öte yandan seçmenler de bu bilgilendirme sayesinde parti veya liderin politik tercihlerini öğrenip karar vermektedirler. Beyannamelerin bir diğer siyasi işlevi hem siyasi partilerin hem de adayların ilgilendikleri ve gündeme getirdikleri konularla ilgili düşüncelerinin ve stratejilerinin öğrenilmesini sağlamasıdır (Terkan, 2010). Dolayısıyla partilerin seçim kampanyalarında öne çıkan konular da bu şekilde belirgin hâle gelmektedir. Seçim beyannamelerinde partilerin taahhütleri de hesap verebilmeleri açısından bir siyasi işlev görevi görmektedir. Çünkü demokrasi kültürünün geliştiği ülkelerde bu beyanların ve taahhütlerin ne kadarının gerçekleştiği de önem kazanmaktadır. Seçim beyannamelerinin diğer önemli siyasi işlevi de seçmenlerin ilgisini çekmesi durumunda seçime katılımın ve farkındalığın artmasıdır (Arklan ve Tanacı, 2020).

Partilerin seçim beyannameleri, kamuoyu oluşumu üzerinde etki yaratabilmektedir. Toplumsal sorunların kendi kamusunu yarattığı iddiasından hareketle (Bektaş, 1996, s. 46), beyannamelerin medyada yer alması ve topluma iletilmesi hâlinde kamuoyunun istenen doğrultuda yönlendirilmesi ve hedeflenen şekilde gündem oluşturulması da mümkün hâle gelmektedir. Ancak seçim beyannamelerinin etkisi, seçmenlerin politik görüşlerine, parti bağlılıklarına, yaşlarına, eğitim düzeylerine ve diğer sosyal ve demografik faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir. Ayrıca, seçim beyannameleri ile seçim sonrası politika uygulamaları arasındaki uyumsuzluk veya taahhütlerin yerine getirilmemesi, seçmenlerin güvenini kaybetmelerine neden olabilmekte ve bu da seçim sonuçlarını etkileyebilmektedir.

Literatürde, seçim beyannameleri ile ilgili farklı disiplinlerde yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Seçim beyannamelerinin bir halkla ilişkiler aracı olarak ele alındığı çalışmada (Ertürk ve Şeşen, 2017) 2000'li yıllarda partilerin seçim beyannameleri incelenmiştir. Bir diğer çalışmada (Akçay, 2018), siyasi partilerin 24 Haziran 2018 tarihli seçim beyannamelerinde Avrupa Birliği (AB) ile ilgili politikaları incelenmiştir. Arklan ve Tanacı (2020), 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde en yüksek oy oranını alan ve beyanname yayınlamış olan Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi, İYİ Parti ve Saadet Partisi'nin bu beyannamelerdeki vaatlerini karşılaştırmış ve incelemiştir. Seçim beyannamelerini politik pazarlama açısından ele alan çalışmada ise (Çatı ve Cengiz, 2019), 2002 ile 2018 tarihleri arasında yapılmış olan seçimlere katılan partilerin seçim beyannameleri dört ana başlık çerçevesinde içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. S. Erdem Aytaç'ın (2017) çalışmasında, 2002 ile 2015 yılları arasında siyasi partilerin beyannamelerinde yer verdikleri konular ile halkın gözünde önemli görülen sorunlar arasındaki örtüşme analiz edilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)'nin seçim

beyannamelerinin kadın söylemi ve politikaları açısından karşılaştırılmasının yapıldığı çalışmada da (Terkan, 2010), 2007 Genel Seçimleri ele alınmıştır.

Bu çalışmada da AK Parti, MHP, YRP, CHP, İYİP, YSGP ve TİP'in hem ayrı ayrı hem de ittifak hâlinde 2023 yılında yapılan genel seçimlerde yayınlamış oldukları seçim beyannameleri, belirlenen konu başlıkları üzerinden analiz edilmiştir. Bu konu başlıkları, Türkiye'nin önemli toplumsal sorunlarından biri olan Kadın Politikaları ve uluslararası ilişkiler açısından zaruri olan Dış Politika bağlamında Uluslararası ve Bölgesel Örgütlerle İlişkiler olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın araştırma sorusu Türkiye siyasetinin, Cumhuriyet'in 100. Yılında kadın politikaları ve dış politika açısından nasıl şekillenmektedir olarak belirlenmiştir. Çalışmanın amaçlı örneklemini ise 14 Mayıs 2023 tarihinde yapılan 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonucunda TBMM'ye milletvekili çıkarmış olan partiler ve yayınlamış oldukları beyannameler oluşturmaktadır. Bu nitel çalışma ile hedeflenen, partilerin kendi özelinde ve ittifak olarak yayınlamış oldukları seçim beyannamelerinde bu konularla ilgili vaatlerinin ve politikalarının en çok hangi alanlarda yoğunlaştığının tespit edilmesidir. Bu amaçla, toplam 13 beyanname betimsel araştırma yöntemiyle incelenmiştir. Betimleyici araştırmalar, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 1999). Betimsel araştırmanın temel hedefi, var olan durumun tespit edilmesidir. Bu araştırmalarda, eldeki verilerin ve bilgilerin karşılaştırmalı analizi ve eleştirel değerlendirmesi yapılmaktadır.

2023 Seçim Beyannamelerinin Karşılaştırmalı İncelemesi

Bu bölümde parti ve ittifakların seçim beyannameleri önce kadın politikaları, sonra dış politika bağlamında uluslararası ve bölgesel örgütlerle ilişkiler açısından analiz edilecektir.

2023 Seçim Beyannamelerinde Kadın Politikaları

Bu bölümde 2023 Milletvekili Genel Seçimleri öncesi siyasi partilerin yayınladıkları seçim beyannameleri, kadın politikaları özelinde incelenecektir. Türkiye'de kadınların uğradıkları ayrımcılık pratikleri önemli bir sorundur. Siyasi partiler, seçim beyannamelerinde özellikle toplumsal sorunlara dair çözüm politikalarını halka açıklamaktadırlar. Bu bağlamda kadınların toplumsal, siyasal, ekonomik, yasal vs. alanlarda maruz kaldıkları ötekileştirme ve eşitsizliklere dair siyasi partilerin ortaya koydukları politikalar önem kazanmaktadır. Bu bölümün amacı, parlamentoya milletvekili gönderen bu siyasal partilerin, kadın politikaları hakkında geliştirdikleri politikalar ve vaatlerin daha çok hangi alanlarda yoğunlaştığının belirlenmesidir.

Adalet ve Kalkınma Partisi

AK Parti'nin 2023 seçimleri için hazırladığı seçim beyannamesi; "Türkiye Yüzyılı İçin Doğru Adımlar" adını taşımaktadır ve toplam 486 sayfadan oluşmaktadır. Seçim beyannamesinde detaylı bir içindekiler bölümü bulunmaktadır ve toplam altı ana bölümden oluşmaktadır. "Kadın" konusu, ikinci bölümde altıncı alt başlıkta, 105-112. sayfalar arasında yer almaktadır. Ayrıca "Güven ve İstikrarla Huzurlu Gelecek" başlıklı altıncı bölümün yirmi dokuzuncu alt başlığında 450. sayfada; "Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele" başlıklı bir bölüm yer almaktadır.

Seçim beyannamesinin girişinde yer alan "Türkiye Yüzyılı İçin Milletimize Ahdimizdir" başlıklı bölümde, kadın-erkek ayrımından bahsedilmektedir: "Tarihi tecrübemiz ve irfan geleneğimiz gereği, biz, *insanları yaratılıştaki eş, dinde kardeş* (vurgu orjinal metne bağlı kalınarak belirtilmiştir) olarak görürüz. Yaratılıştaki eş deyince kadın-erkek ayrımı yoktur"

şeklinde bir vurgu yer almaktadır (AK Parti, 2023, s. 11). “Sağlam Toplumsal Yapı” başlıklı 3. bölümün *Eğitim* alt başlığı içerisinde kadınların eğitime yönelik hedefleri belirtilmektedir: “Yükseköğretime erişimi kolaylaştırarak fırsat eşitliğini sağlayacağız. Geçmişte yükseköğretimden faydalanamamış özellikle 35 yaş üstü kadınların yükseköğretime erişimini destekleyecek adımlar atacağız” (AK Parti, 2023, s. 79). Yine altıncı bölümün *Aile* başlığı altında aile içerisinde kadın ve erkeklerin eşit sorumluluk alması yönünde bir görüş birliği olmakla beraber bu konuda nasıl bir politika yürütüleceği net olarak belirtilmemiştir: “Aileye bakışta kadın kadar erkeğin rolü ve sorumluluklarını da önemli bir politika bileşeni olarak dikkate alacağız. Ailenin müşterek sorumluluklarını hakkaniyetle paylaşmada anne ve baba başta olmak üzere tüm aile fertlerine görev düştüğü anlayışıyla hareket edeceğiz” (AK Parti, 2023, s. 100). Aynı bölümde yer alan başka bir hedef de kadına yönelik şiddetle ilgili araştırmaların devam edeceği vurgusu üzerinedir: “Aile yapısı, ergen profili, yaşlılık, evlilik, boşanma, kadına yönelik şiddetle mücadele, çocuk, engellilik gibi aileyi ilgilendiren pek çok konuda sosyal araştırma yapmaya devam edeceğiz” (AK Parti, 2023, s. 103). Kadın konusunun özellikle *Aile* alt başlığı içerisinde çokça yer aldığı görülmektedir.

Seçim beyannamesinde *Kadın* başlıklı bölüm; kadınların toplumun yarısını oluşturduğuna, kadınların konumlarının güçlendirilmesine, cinsiyet ayrımcılığına karşıtlığın belirtilmesine ve kadınların karşılaştıkları tüm engellerin ortadan kaldırılmasına dair parti görüşünün vurgulanması ile başlamaktadır. Bu bölümde de kadınların özellikle aile içerisindeki konumlarının merkeze alındığı dikkat çekmektedir: “Milletimizin temel değerlerinin taşıyıcısı olan ailede merkezi role sahip kadınların hak ettiği üstün kıymeti görmesi ve kalkınmamıza ivme kazandırılması için, kadınların hayatın tüm alanlarındaki fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak esastır” (AK Parti, 2023, s. 105). Kadınların asli görevinin ailenin birliğinin sağlanması olduğu ve milli değerlerin taşınması görevinin de kadınlara yüklendiği görülmektedir. Muhafazakâr düşüncenin geleneklerin ve kültürün taşıyıcısı olarak aileye verdiği önem, muhafazakâr bir parti olan AK Parti’nin bildirgesinde açıkça görülmektedir. Kadın başlıklı bölümde öne çıkan diğer vurgular; kadına yönelik şiddet, eşit eğitim fırsatları, eşit istihdam olanakları, kadın girişimciliği, her alanda temsil ve katılımın artırılması konularındadır (AK Parti, 2023, s. 105).

Kadın başlığının altında yer alan “Birlikte Yapacağız” bölümünde, AK Parti’nin kadın politika hedefleri maddeler şeklinde belirtilmiştir. Bu bölümde farklı olarak belirtilen politika hedefleri arasında; örgün eğitimde kız çocuklarının yüzde yüz oranında okullaşması ve kadınların okuryazarlığının yüzde yüz oranında artırılması, mesleki eğitim ve beceri geliştirme programları ile kadın girişimciliğinin artırılması, kadınların kooperatifler yolu ile güçlendirilmesi, erken yaşta evlilikler ve kadına yönelik şiddete karşı sıfır tolerans ilkesinin benimsenmesi, koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması, takip edilmesi, şiddet mağdurlarına hizmet sunan birimlerin kapasitesinin artırılması, kadınların kamusal alanda daha başarılı ve daha çok yer almaları için tek tipçi olmayan, kimlikleri ve rızaları ile uyumlu politikaların hayata geçirilmesi, kayıt dışı istihdam edilen ve mevsimlik kadın işçilerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi, çocuklu kadınlar için uzaktan/kısmi çalışma imkanlarının sağlanması ve kadın haklarına yönelik uluslararası çalışmalara ortak olmaya devam edilmesi yer almaktadır (AK Parti, 2023, s. 110-111).

Beyannamenin “İstikrarlı ve Güçlü Ekonomi” başlıklı üçüncü bölümünün *İstihdam* alt başlığında kadınların istihdamının artırılmasına yönelik hedefler belirtilmektedir: “Kadınların işgücüne katılımını yüzde 40’ın üzerine çıkaracak, istihdam oranını yüzde 35’in üzerine yükselteceğiz”. Yine kadınların çalışma hayatına girişlerini kolaylaştırmak için esnek çalışma fırsatları, kooperatifler, çocuk bakım hizmetleri ve mesleki eğitim programlarından yararlanılacağı, kadın girişimciliğinin artırılması için de kadınların finansal kaynaklara

erişimlerinin artırılacağı belirtilmektedir (AK Parti, 2023, s. 187). Aynı bölümün *Gıda Politikaları, Tarım, Ormanlık ve Su Politikaları* alt başlıklı bölümünde, çiftçi kadınların sosyal güvenlik primlerine destek olunacağı vaadi yer almaktadır.

Beyannamenin “Adalet, Demokrasi, İnsan Hak ve Hürriyetleri” başlıklı dördüncü bölümünün *Adalet Reformu* alt başlığında tekrar kadına yönelik şiddet konusuna değinilerek, şiddet suçlarının etkin bir şekilde soruşturulması amacıyla kurulan özel soruşturma bürolarının yaygınlaştırılması, tehdit altındaki kadınların korunması için teknolojik imkanlardan daha fazla yararlanılacağı hedefi belirtilmektedir (AK Parti, 2023, s. 382). “Türkiye Eksen” başlıklı beşinci bölümün, *Kitasal Açılımlarımızı Yeni Hamlelerle Kurumsallaştıracamız* alt başlığında, göçmen kadınlara yönelik hedeflerden bahsedildiği görülmektedir. Afgan kadınların eğitim ve toplumsal hayatın tüm alanlarında katılımlarının artırılması hedefi yer almaktadır. Burada dikkat çeken husus, sadece Afgan göçmen kadınlara yönelik bir hedefin belirtilmiş olmasıdır (AK Parti, 2023, s. 426).

Milliyetçi Hareket Partisi

Milliyetçi Hareket Partisi'nin 2023 Milletvekili Genel Seçimi için hazırladığı seçim beyannamesi, “Cumhuriyetimizin Yüzüncü Yılında Milliyetçi Hareket Partisi'nin 100 Sözü” ismini taşımaktadır. MHP'nin 2023 seçimlerinde kadın politikaları hedeflerini değerlendirebilmek için ayrıca siyasal partinin yayınlamış olduğu iki ayrı kitap da incelenecektir. Bu kitaplar; “2011 Seçim Beyannamesi- 2023'e Doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi 100 Söz” ve “2011 Seçim Beyannamesi 2023'e doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi”dir.

MHP'nin, “Cumhuriyetimizin Yüzüncü Yılında Milliyetçi Hareket Partisi' nin 100 Sözü” isimli seçim beyannamesi toplam 100 maddeden oluşmaktadır ve politika hedeflerini oluşturan konular başlıklar hâlinde aktarılmamıştır. Beyannamenin 31. maddesinde, sigortalılık öncesi doğum yapan kadınlara, borçlanma hakkı verileceği; 32. maddede ise kadınlara karşı uygulanan ayrımcılık ve istismara karşı düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir. Yine 38. maddede: “Ev hanımlarının ev işleri ‘çalışma’ kapsamında değerlendirilecek ve buna ilişkin düzenlemeler gerçekleştirilecek” (Milliyetçi Hareket Partisi, 2023) şeklindeki hedefin, diğer siyasal partilerin beyannamelerindeki hedefle benzer olduğu görülmektedir. Fakat burada kadınlardan, “hanımlar” olarak bahsedilmesi, ev içi emekten “ev işleri” olarak bahsedilmesi, MHP'nin milliyetçi ideolojik yapılanmasında karşılığını bulduğu düşünülmektedir. Beyannamenin 47. maddesinde ise kadınların eğitim seviyelerinin artırılması hem iş hayatında hem de siyasal hayatta katılımlarının artırılması hedefi görülmektedir.

“2011 Seçim Beyannamesi- 2023'e Doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi 100 Söz” isimli 2011 seçim beyannamesi toplam 16 sayfadan oluşmaktadır (Milliyetçi Hareket Partisi, 2011b). Bu beyannamede, kadın konusuna hiç değinilmediği görülmektedir. Sadece Yoksulluk ve İşsizlikle Mücadele başlıklı bölümün 2. maddesinde, Aile Sigortası Yardımı ödeme programı başlatılacağı ve ödemenin öncelikli ev hanımlarına yapılacağı belirtilmektedir. 2023 Seçim Beyannamesinde görüldüğü gibi, burada da “kadın” kelimesi yerine “hanım” kelimesinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Aynı bölümün 21. maddesinde ise kadınların ve dezavantajlı grupların istihdam edilmesi için “istihdam esaslı” teşvik politikasının uygulanacağı ve çeşitli avantajlar sağlanacağı belirtilmektedir. “Aile, Kadın ve Çocuklar” başlıklı bölümün 63. maddesinde, kadınlara yönelik meslek edinme programlarının yaygınlaştırılacağı ve kadın girişimcilerin destekleneceği hedefi yer almaktadır.

“2011 Seçim Beyannamesi 2023'e doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi” toplam 205 sayfadan oluşmaktadır. Politikalarımız başlığı altında toplam 32 ayrı politika hedefinin yer aldığı görülmektedir. 20. Politika 150-153. sayfalar arasında yer alan; *Aile, Kadın ve Çocuk*

başlığını taşımaktadır. Kadın politikaları bu bölüm altında” Her Alanda Kadınların Saygınlığı Artırılacak” ve “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ayrımcılık Son Bulacak” başlıkları altında belirtilmektedir. “Her Alanda Kadınların Saygınlığı Artırılacak” başlığı altında; kadınların eğitim seviyelerinin yükseltilmesi, iş hayatında ve karar alma mekanizmalarında katılımlarının artırılması, çalışma hayatında negatif ayrımcılığa son verilmesi, çalışmayan ev hanımlarına mesleki beceri kazandırılması, sosyal güvencesi olmayan veya çalışmayan evlenmeyen ve dul kalan kadınlara sağlık yardımı verilmesi gibi politika hedefler görülmektedir. “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ayrımcılık Son Bulacak” başlığı altında ise kadınların şiddete maruz kalmasına yol açan sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik etmenlerin ortadan kaldırılması, kadınların saygınlıklarını hedef alan, hak ve özgürlüklerini kısıtlayan her çeşit ilkel uygulamalara son verilmesi, şiddet, taciz ve istismara uğrayan kadınlara adli yardım desteği sağlanması gibi hedefler görülmektedir (Milliyetçi Hareket Partisi, 2011a).

Yeniden Refah Partisi

Yeniden Refah Partisi'nin 2023 seçimleri için hazırladığı seçim beyannamesi; “Türkiye'nin Değerleri” adını taşımaktadır ve partinin kendi web sitesinde yayınlanmıştır. Seçim beyannamesinde 19 ayrı bölüm yer almaktadır. Partinin seçim beyannamesinde “Kadın” başlıklı ayrı bir bölüm yer almamaktadır. Hukuk Politikamız başlıklı bölümde Türkiye gündeminde çokça tartışılan konu başlıklarına yer verildiği görülmektedir. Bu konulardan öne çıkanlar yeni anayasa içeriğinde yer verilen ve öncelikli çözüme kavuşturulması öngörülen nafaka konusu ve İstanbul Sözleşmesidir. Partinin seçim beyannamesinde, nafaka konusu ile ilgili olarak: “Süresiz nafaka mağduriyetinin giderilmesi”; İstanbul Sözleşmesi ile ilgili olarak ise: “6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun aile bütünlüğünü bozucu maddelerinin ayıklanması” şeklinde politika hedefleri belirtilmektedir (Yeniden Refah Partisi, 2023).

Yeniden Refah Partisi, süresiz nafakanın evlilik dışı ilişkileri teşvik ettiğini vurgulayarak boşanmış kişiye ödenen nafakanın belirli şartlara bağlı olması gerektiğini, gerekirse devletin ihtiyaç sahibi eşlere destek olacağını vaat etmektedir. Burada dikkat çekici husus, özel olarak kadınlardan bahsedilmemesidir. Nafaka konusu kadın ve erkek bağlamında eşit düzeyde ele alınarak, nafaka alamayacak kadınların yaşadıkları ya da yaşayacakları mağduriyetler dikkate alınmamaktadır. Yine İstanbul Sözleşmesi'nin devamı niteliğinde olan 6284 sayılı kanunun aile bütünlüğünü bozduğu gerekçesi ile, bu kanunun uygulamadan kaldırılacağı belirtilmektedir. Beynamede yer alan: “... Kadının beyanının esas alınmasında delil veya tanık şartı getirilecektir” ve “... Kadın ve erkek için hak ayrı arı aranmaz, hak insan için aranır” (YRP, 2023) ibareleri, kadınların ayrımcılığa uğrayan bir grup olarak görülmediğinin bir göstergesidir.

YRP'nin seçim beyannamesinin “Aile ve Sosyal Hizmetler Politikamız” başlıklı bölümünde, kadınların namus, şefkat, üretkenlik üzerinden tanımlanarak, kadınları ikincilleştiren pratiklerin yeniden üretildiği görülmektedir: “... Kadın rol modeller aracılığıyla ahlak, iffet, merhamet, fedakârlık, şefkat, asalet, üretkenlik gibi değerleri kadınlarımız arasında yaygınlaştırıp güçlendireceğiz” (YRP, 2023). Ayrıca muhafazakâr bir parti olan YRP'nin, muhafazakâr ideoloji ile uyumlu olarak aileyi öne çıkardığı, kadınların asli görevini ise aile içinde tanımladığı açıkça görülmektedir: “... ailenin ve kadının güçlendirilmesine yönelik oluşturulacak teşkilatın bir aşaması olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde ‘Aile ve Kadını Koruma Teşkilatı’nı kuracağız” (YRP, 2023). Yine beynamede aile kurumunu öne çıkararak şekilde; kadına yönelik şiddet, taciz ve her türlü istismarın önlenmesi için, verili mevzuatların aile kurumunun bütünlüğünü tehdit ettiği belirtilerek, adalet ve ilme dayalı hukuki düzenlemelerin getirileceği belirtilmektedir. Ayrıca kadınların eğitim seviyelerinin

yükseltilmesi, kendi işlerini ya da kooperatif kurmaları için faizsiz destek sağlanacağı belirtilmektedir (YRP, 2023).

YRP'nin 2023 seçim beyannamesi kadınların; toplumun özgür birer ferdi olarak değil, aile kurumu içerisinde önem atfedilen, neslin ve geleneklerin devamı için öne çıkarılan, ataerkil sistemin taşıyıcı olarak resmedilen ikincil varlıklar olarak görüldüğünün açık ifadesidir.

Genel olarak YRP'nin MHP'ye benzer şekilde, seçim beyannamelerinde kadınlara yönelik politikaların diğer siyasi partilerin programlarına göre daha dar olduğu ve kadın meselesini aile ve geleneksel cinsiyet kodları bağlamında ele alarak çözüm önerileri belirledikleri dikkat çekmektedir.

Millet İttifakı Ortak Politikalar Mutabakat Metni

2023 seçimleri özelinde 6 farklı siyasi partinin bir araya gelerek oluşturdukları *Millet İttifakı* tarafından 2023 'de "Ortak Politikalar Mutabakat Metni" adı ile hazırlanan metin toplam 244 sayfadan ve 9 ana bölümden oluşmaktadır. Millet İttifakı çatısı altında Ortak Politikalar Mutabakat Metnini oluşturan siyasi partiler; Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA), Demokrat Parti (DP), Gelecek Partisi (GP), İyi Parti (İYİP) ve Saadet Partisi'dir.

Ortak Mutabakat Metninin "Sosyal Politikalar" isimli 5. bölümünde, *Kadın* alt başlığı ile kadın politikaları konusundaki hedefler belirtilmektedir. Metinde öne çıkan bazı politika hedefleri arasında; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın adının Kadın, Aile ve Çocuk Bakanlığı olarak değiştirilmesi, eşitlikçi bir dilin kullanılması, eğitim müfredatına kadın-erkek eşitliği, aile yaşamı ve aile içerisindeki rollere ilişkin derslerin konması gibi maddeler yer almaktadır. Burada kadın başlığı altında aile kurumunun öne çıkarılmasında, ittifak içerisinde yer alan muhafazakâr partilerin etkilerinin olduğu çıkarımı yapılabilir. Ayrıca kadınların siyasal katılım ve temsillerinin artırılması, cinsiyet eşitliğine duyarlı işgücü politikaları ve eğitim sisteminin uygulanması, eşit işe eşit ücret, kreşlerin sayısının artırılması, kadınların çalışma şartlarının güvence altına alınması, esnek çalışma imkanları, kayıt dışı kadın istihdamının önüne geçilmesi, tarımda çalışan kadınlara sosyal güvenliğin sağlanması, kadınların finansal, dijital ve mevzuat okuryazarlıklarının artırılması, kadın sağlığı ve kadın girişimciliğinin artırılmasına yönelik çeşitli politika hedefleri belirtilmektedir (Ortak Politikalar Mutabakat Metni, 2023, s. 214-215).

Ortak Mutabakat Metninde, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için de farklı politikalar yer almaktadır. Örneğin metinde; özel yetkili mahkemeler ve Yargıtay'da ayrı bir ceza dairesi kurulması, valilik, kaymakamlık ve belediyeler özelinde "Kadın Hukuk Danışma Birimleri" kurulması, barolarda Kadın Hakları Merkezi kurulması, şiddet mağdurlarının daha hızlı şekilde korunmaya alınması için "tek kapı sistemi" nin getirilmesi, sığınma evleri, cinsel şiddet kriz merkezleri, "alo şiddet" hattı uygulamalarının hayata geçirilmesi, kentsel mekanların güvenliğinin sağlanması şeklinde farklı hedefler görülmektedir (OPMM, 2023, s. 216-217).

Millet İttifakı'nda yer alan İYİ Parti'nin hazırladığı 2023 Seçim beyannamesinde yer alan kadınlarla ilgili politika hedeflerinin çoğu, Ortak Mutabakat Metninde yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi de 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde tüm çalışan kadınların idari izinli sayılacağı vaadidir. İYİ Partinin seçim beyannamesinde yer alıp, bu metinde yer almayan bir konu da İstanbul Sözleşmesi'ne dairdir. Ortak Mutabakat Metninde, İstanbul Sözleşmesi'nin tekrar yürürlüğe konacağına dair bir politika hedefine rastlanmamaktadır. Bunun en önemli nedeni olarak, yine ittifak içerisinde yer alan muhafazakâr partilerin etkileri olduğu çıkarımı yapılabilir. Benzer bir şekilde İYİ Parti'nin seçim beyannamesinde toplumsal cinsiyet kavramı sıklıkla kullanılırken, Ortak Mutabakat Metni içerisinde toplumsal cinsiyet kavramının hiç

kullanılmadığı dikkat çekmektedir. Yine ittifak içerisinde yer alan muhafazakâr partilerin, kavrama yükledikleri olumsuz anlamdan dolayı toplumsal cinsiyet kavramının kullanılmadığı düşünülmektedir.

Cumhuriyet Halk Partisi

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin "İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi" toplam 28 sayfadan oluşmaktadır. Beynamede seçim yasaı değişikliği ile cinsiyet kotasının getirileceği ve kadınların siyasal temsilinin güvence altına alınacağı belirtilmektedir. Ayrıca kadına yönelik şiddetin öncelikli bir devlet politikası yapılacağı ve kadın-erkek fırsat eşitliğinin sağlanacağı hedefi vurgulanmaktadır (Cumhuriyet Halk Partisi, 2020).

CHP'nin "İktidarımızın İlk Yüz Gününde Yapacaklarımız" başlıklı metinde *Kadının Güvencesi Devlet Olacak* başlığı altında, Aile Destek Sigortası Kanunu'nun yürürlüğe gireceği vaadi bulunmaktadır. Yine, *Tarımda Çalışan Kadın ve Gençlerin Sosyal Güvenlik Primlerini Devlet Karşılacaktır* başlığı altında, tarımsal üretimin artacağı ve bu sayede kazananın kadınlar ve gençler olacağı vurgulanmaktadır (CHP, 2020).

İYİ Parti

İYİ Parti'nin 2023 seçimleri için hazırladığı seçim beyannamesi; "Türkiye Tarih Yazacak" adını taşımaktadır ve toplam 2409 sayfadan oluşmaktadır. İYİ Parti kişiye özel bir beyanname hazırlayarak 2023 seçimlerine giren tüm siyasal partiler içerisinde en geniş seçim beyannamesi hazırlayan tek parti olmuştur. Seçim beyannamesinde AK Parti'nin seçim beyannamesinde olduğu gibi detaylı bir içindekiler bölümü bulunmaktadır ve toplam dokuz ana bölümden oluşmaktadır. "Kadın" konusu, "Kapsayıcı ve Yaşanabilir Türkiye" isimli beşinci bölümde, 205-216. sayfalar arasında yer almaktadır. *Kadın* başlıklı bölümün altında kadına yönelik toplumsal roller ve kadın üzerinde yaratılan algı, eğitime erişim, ekonomik özgürlük, kadına yönelik şiddet, karar alma mekanizmalarına aktif katılım ve kadın odaklı kamu hizmetleri alt başlıkları yer almaktadır. İYİP'in seçim beyannamesinde kadınlar ilgili dikkat çeken ilk politika hedefi, "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı"nın, "Kadın, Aile ve Çocuk Bakanlığı" olarak düzenleneceği hedefidir (İYİ Parti, 2023, s. 19). Yine kamuda üst düzey görevlere atanan kadın yöneticilerin sayısında %25 oranında kadın sayısının artırılması, tüm il belediyelerinde kadın-erkek fırsat eşitliği komisyonlarının kurulması, il belediye ve il genel meclisleri ile ilçe belediye meclislerinde en az %50 oranında kadın sayısının artırılması hedefleri dikkat çekmektedir (İYİP, 2023, s. 23). Ayrıca İYİP Seçim Beyannamesinde, kadın gazetecilere yönelik mesleki ayrımcılığın önlenmesine dair hedefler ve medyada kadın ve çocuk şiddetini meşrulaştıran yayınlara yasal önlemler getirileceği belirtilmektedir (İYİP, 2023, s. 33-36).

Kadına Yönelik Toplumsal Roller ve Kadın Üzerinde Yaratılan Algı başlığı altında özellikle cinsiyetçi söylemlerin önüne geçmeye yönelik hedeflerin ortaya konulduğu görülmektedir. Bu hedefe yönelik medyada öngörülen düzenlemeler belirtilmiştir. Örneğin; kadınların kıyafeti, yaşam biçimlerine karşı cinsiyetçi tutumların medya aracılığı ile normalleştirileceği, değiştirileceği ifade edilmektedir. Ayrıca muhtarlıklar kanalı ile ailelere toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri verilmesi, seminerler düzenlenmesi hedeflenmektedir. Yine okul öncesi eğitim müfredatı dahil eğitimin her aşamasında, evlilik öncesi çiftlere verilecek eğitim ve kadınların kendileri dahil toplumsal cinsiyet temelli eğitimler verileceği de belirtilmektedir (İYİP, 2023, s. 205). *Eğitime Erişim* başlığı altında, kız çocuklarının okullaşma oranlarının artırılması, kadınların okuryazarlık oranının ilk beş yılda %100'e çıkarılması, kadınlara yönelik hayat boyu öğrenme programlarının oluşturulması, eğitim müfredatına drama derslerinin konarak cinsiyet eşitliği temalı rol modellerin oluşturulması, kız çocuklarının 12 yıl kesintisiz eğitim alma zorunluluğunun getirilmesi, aksi hâlde idari ve para cezasının

uygulanması şeklinde detaylı politika hedefleri dikkat çekmektedir. Ayrıca üniversitelerde de toplumsal cinsiyet eşitliği derslerinin verilmesi, üniversitelerde “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimleri” kurulması gibi hedeflere de yer verildiği görülmektedir (İYİP, 2023, s. 206-207).

İYİP’in seçim beyannamesinde *Ekonomik Özgürlük* başlığı altında cinsiyet eşitliğine duyarlı işgücü politikaları geliştirilmesi, cinsiyete dayalı ücret farkının ortadan kaldırılması, mesleklerin cinsiyetinin olmadığına dair farkındalık çalışmalarının yapılması, kadınların işgücüne katılımının %50’ye çıkarılması, kreş desteklerinin sağlanması, kadınların ekonomik sürece katılımlarını artırmaya yönelik “Kadının Güçlendirilmesi Eylem Planı”nın uygulanması, kadınların çalışma koşullarının iyileştirilmesi gibi hedeflerin öne çıktığı görülmektedir. İYİP, YSGP ile benzer şekilde, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nde çalışan tüm kadınların idari izinli sayılacağını vaatleri arasında belirtmektedir (İYİP, 2023, s. 207-209).

Kadına Yönelik Şiddet başlıklı bölümde; erken evliliklerin önleneyeceği, şiddet mağduru kadınların hukuki güvencelerinin sağlanacağı, “İyi Hâl İndirimi Uygulaması”nın kaldırılması, şiddet uygulayan erkeklerin “Terapi Evleri”nde tedavi görmeleri, “Kadın Veri ve Bilgi Sistemi” ile bölge ve demografik yapıyı içeren risk haritalarının hazırlanması, İstanbul Sözleşmesi’nin derhal uygulamaya alınması, barolarda “Kadın Hakları Merkezi” kurulması, özel yetkili mahkemeler ve Yargıtay’da ayrı bir ceza dairesi kurulması gibi birçok önemli politika hedefleri dikkat çekmektedir (İYİP, 2023, s. 210-213).

İYİP 2023 Seçim beyannamesinin *Karar Alma Mekanizmalarına Aktif Katılım* başlıklı bölümde, kadınların siyasal katılım ve temsil düzeylerinin artırılmasına dair hedefler görülmektedir. Bu bağlamda siyasi partilere kadın taban kotasının uygulanması, milletvekili seçimlerinde kadın adaylara tanıtım ve destek paketleri sağlanması, siyasi partilerle birlikte sivil toplum kuruluşlarında da kadınların eşit temsillerinin ve üst düzey yönetici pozisyonlarında daha fazla yer almalarının sağlanması gibi çeşitli hedefler öne çıkmaktadır (İYİP, 2023, s. 214). *Kadın Odaklı Kamu Hizmetleri* başlığı altında ise kadınlara yönelik bedensel ve ruhsal sağlık politikalarının oluşturulması, anne-bebek sağlığı konusunda gelişmiş merkezler kurulması, sağlık merkezlerinde kadınlara eğitimler verilmesi, kadın hijyen ürünlerindeki verginin azaltılması, kırsal bölgede yaşayan kadınların sorunları için bakanlığa bağlı ayrı bir birim kurulması, kentsel güvenliğin sağlanması gibi çeşitli politika hedefleri yer almaktadır.

Emek ve Özgürlük İttifakı

Emek ve Özgürlük İttifakı’nın seçim beyannamesi toplam 10 sayfadan oluşmaktadır. Kadınlara ilgili hedefler; “Kadınlar İçin Adalet, Eşit Haklar ve Özgürlük” başlığı altında toplam dört maddede sıralanmıştır. Beynamede, kadınların tüm alanlarda eşit ve özgür bireyler olması gerekliliği üzerinde durularak, her alanda kadınların eşit temsiline vurgu yapılmaktadır. Ayrıca kadına yönelik şiddetle mücadele edileceği ve İstanbul Sözleşmesi’nin yeniden uygulamaya alınacağı belirtilmektedir (Emek ve Özgürlük İttifakı, 2023).

Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi

Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi’nin 2023 seçimleri için hazırladığı seçim beyannamesi; “Buradayız Birlikte Değiştireceğiz” adını taşımaktadır ve toplam 76 sayfadan oluşmaktadır. Beynamede toplam 4 bölüm ve 50 başlık bulunmaktadır. “Kadınlar İçin Özgürlük ve Eşitlik” başlığı altında ataerkil yapıya karşı mücadele edileceği ifade edilmektedir. Parti içerisinde uygulanan eş başkanlık uygulaması modeli örneği ile eşit temsiliyetin ve İstanbul Sözleşmesi ile ilgili adımlar atılacağı belirtilmektedir. “Demokratik Anayasa İçin Birlikte Değiştireceğiz” isimli 2. bölümün *Hukuk ve Adalet İçin Geliyoruz* alt başlığında, erkek egemenliğine karşı kadınların özgürlüğü ve eşitliğinin sağlanacağı yönünde bir vaat yer almaktadır. *Tarafsız ve Bağımsız Yargının Güvencelerini Oluşturacağız* isimli alt başlık altında; kadınlarla birlikte

ayrımcılığa uğrayan diğer kesimler de belirtilerek, bu grupların dava açma hakkının güvence altına alacak düzenlemeler yapılacağı belirtilmektedir (Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi, 2023, s. 18). Beyannamenin *Erkek Yargıya Son Vereceğiz* isimli bölümünde ise eril hukuk sistemine son verilerek, kadın özgürlükçü ve cinsiyet eşitliğini ön plana alan bir hukuk sisteminin kurulacağı vaadi yer almaktadır. Yine aynı bölümde, toplumsal cinsiyet kaynaklı suçlarda uygulanan haksız tahrik indirimi gibi uygulamaların kaldırılacağı belirtilmektedir (YSGP, 2023, s. 19).

AK Parti ve YRP 2023 Seçim Beyannameleri ile karşılaştırıldığında, Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi'nin 2023 Seçim Beyannamesi'nde toplumsal cinsiyet, eril tahakküm, eril hukuk gibi kavramların yer aldığı dikkat çekiyor. Diğer partilerin muhafazakâr ideolojik yapısı düşünüldüğünde, kadın politika hedeflerinin de daha muhafazakâr düşünceleri yansıtması beklenen bir durumdur. Erkek Yargıya Son vereceğiz başlığında özellikle söz konusu fark daha görünür hâldedir. YSGP'nin Beyannamesinde; toplumsal cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan suçların ayrı bir kategoride ele alınacağı ve bu suçlara zamanaşımı, denetimli serbestlik gibi hukuki güvencelerin geçerli olmayacağı belirtilmektedir. Ayrıca erkek şiddeti karşısında kadının meşru müdafaa hakkının yasal zeminde tanımlanacağı, tüm hukukçulara toplumsal cinsiyet eğitiminin zorunlu hâle getirileceği de vaatler arasında yer almaktadır.

Siyasi Partiler ve Seçim Yasası'nı Değiştireceğiz bölümü altında, kadınların siyasette eşit temsil ve katılımının anayasal olarak güvence altına alınacağı belirtilmektedir. *Buradayız, Kadınlarla Değiştireceğiz* bölümünde, meclis de ve yerel siyasette kadınların varlığının artırılacağı, eş başkanlık uygulamasının tüm kademelerde uygulanacağı ve kadınların tüm sorunları ile ilgili doğrudan muhatap olan Kadın Bakanlığı'nın kurulacağı ifade edilmektedir. Ayrıca bütçe yapımında toplumsal cinsiyet eşitliğinin önceleneceği ve ev içi emeğe, sosyal güvence ve emeklilik hakkı getirileceği de belirtilmektedir (YSGP, 2023, s. 29-32). AK Parti ile benzer şekilde YSGP de seçim beyannamesinde göçmen kadınları konu almaktadır: “Yaşları ve sağlık durumları çalışmaya müsait olmayan, işsiz mülteci ve göçmen kadınlara asgari ücretten az olmayacak şekilde sosyal destek sağlayacağız” ve “Mülteci ve göçmen kadınlara yapılan her türlü saldırı ve şiddete karşı ağır cezai yaptırımları içeren düzenlemeleri hayata geçireceğiz” (YSGP, 2023, s. 33-34). Yine AK Parti ile benzer şekilde YSGP de mevsimlik kadın işçilere yönelik politika hedeflerini beyannamelerine eklemiştir. Bu bağlamda mevsimlik tarım işçisi kadınlara eşdeğer işe eşit ücret ve bu kadınlar için pozitif ayrımcılığın uygulanacağı belirtilmektedir (YSGP, 2023, s. 48).

YSGP'nin 2023 Seçim Beyannamesi incelendiğinde, özellikle kadınlara yönelik politikaların ağırlığı dikkat çekmektedir. Örneğin, YSGP'nin beyannamesinde yer alan 8 Mart'ın çalışan tüm kadınlar için resmi tatil edilmesi vaadi, diğer partilerin hiçbirinin vaatleri arasında yer almamaktadır. YSGP'nin, sağlıktan eğitime, sanattan medyaya, tarımdan sanayiye, hukuktan ekonomiye, kente kadar toplumsal hayatın her alanında kadınların görünürlüğünün sağlanması, güçlenmesine dair bir hedef belirlediği görülmektedir.

Türkiye İşçi Partisi

Türkiye İşçi Partisi'nin 2023 seçimleri için hazırladığı seçim beyannamesi; “İnat ve Umut Bildirgesi” adını taşımaktadır ve toplam 110 sayfadan oluşmaktadır. TİP'in seçim beyannamesinde kadınlara yönelik politikaların özellikle laiklik bağlamında ele alındığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda *Kadın Mücadelesini Savunacağız* başlığı altında; kadınlara yönelik her türlü şiddetin, kadınların dışlanması önleneyeceği, İstanbul Sözleşmesi'nin tekrar yürürlüğe konacağı, eğitim sisteminin kesintisiz hâle getirileceği, kadın istihdamının artırılacağı, yeterli sayıda kreş açılması, kamuda %50 cinsiyet kotasının uygulanacağı, ataerkil sistemin yerine toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanacağı vaatleri belirtilmektedir (Türkiye İşçi

Partisi, 2023, s. 13). YSGP'nin seçim beyannamesi ile benzer şekilde TİP'in seçim beyannamesinde de ataerki ve toplumsal cinsiyet kavramlarının kullanıldığı görülmektedir.

TİP'in seçim beyannamesinde, TİP'in sol tandanslı bir parti olmasından kaynaklı olarak, özellikle emekçi kadınlarla ilgili politika hedeflerinin öne çıktığı görülmektedir. Kadın emekçilerin yoksulluktan, kamu hizmetlerine ve temel ihtiyaçlara erişim kısıtından en çok etkilenen kesim olduğu vurgulanarak, kadın istihdamının artırılması için "Kadın Çalışma Destek Merkezleri" oluşturulacağı belirtilmektedir. Yine bu yönde pozitif ayrımcılık uygulamalarının geliştirileceği ve kadın kooperatiflerinin güçlendirileceğinin altı çizilmektedir (TİP, 2023, s. 23). YSGP ile benzer şekilde TİP'de ev içi emeğin sosyal güvenceye kavuşturulacağı ve emeklilik hakkının getirileceğini vurgulamaktadır. Barınma Hakkı İçin Sosyal Konutlar Üreteceğiz başlığı altında, şiddet mağduru kadınlara ve tek ebeveyn annelere sosyal konut sağlanacağı belirtilmektedir (TİP, 2023, s. 31).

AK Parti, YSGP gibi TİP de seçim beyannamesinde tarımda çalışan ve göçmen kadınlarla ilgili çalışma koşullarının iyileştirilmesi, işçi sağlığı ve güvenliği gibi konularda çeşitli hedefler ortaya koymaktadır (TİP, 2023, s. 43). *Kadınların Haklarını ve Özgürlüğünü Kazanacağız* bölümünde; kadın istihdamının artırılması, kamusal, ücretsiz ve yaygın bakım hizmetinin sağlanması, kadına yönelik şiddetin önlenmesi konularında politika hedefleri belirtilmektedir. Kadınlar için ücretsiz, şiddetten Korunma Merkezleri'nin açılacağı kadın sığınma evlerinin sayısını artırılacağı, kent planlamasında, ulaşımda kadınların ihtiyaçlarının önceleneceğinin altı çizilmektedir. Diğer siyasi partilerden farklı olarak TİP, kadınlara yönelik tüm politika hedeflerinde, laikliğin kırmızı çizgileri olduğunu özellikle belirtmektedir.

2023 Seçim Beyannamelerinde Dış Politika Kapsamında Uluslararası ve Bölgesel Örgütlerle İlişkiler

Hükümetler için yönettikleri devletin uluslararası sistemdeki etkinliğini ve statüsünü korumak ve geliştirmek ülkenin güvenliği ve refahının temini için önemli bir faaliyet kalemini oluşturmaktadır. Ülkeyi yönetmeye talip olan siyasi partiler de bu sebeple seçim beyannamelerinde dış politikada alacakları tutumu, önceleyecekleri ikili ya da çok taraflı ilişkilerin ana hatlarına yer verirler. Siyasal ideolojiler partilerin dış politikaya ilişkin tutumlarında keskin kırılmalara sebep olmaktadır. Özellikle dünya genelinde yükselen milliyetçilikle özdeşleşen tek taraflılık ve içe kapanma eğilimi (Carpenter, 2017) ile dünya genelinde yükselen çok taraflılığa ve dolayısıyla uluslararası örgütlere karşı yükselen eleştirel söylemler (Patrick, 2002) ile uluslararası düzenin çok taraflılıkla ayakta tutabileceğini savunan yaklaşımlar (Muzaffar, Yaseen ve Rahim, 2017) arasında net bir karşıtlık siyasi söylemlere yansımakta ve pek çok ülkede seçim söylemlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye uluslararası örgütlerin taraflılığı ve etkinliğine ilişkin eleştirel söylemleri dile getirmekle birlikte örgütlerden uzaklaşmak yerine, örgütlerde etkin rol alarak örgüt gündeminin belirlenmesine etki etmeye çalışma yolunu seçmiştir.

Öte yandan Türkiye, tarihsel olarak yüzünü batıya dönen ve uluslararası örgütlerle işbirliğini öncelikleyen bir dış politika tutumuna sahip olmuştur. Yirmi yılı aşkın süredir, dış politikada önceki dönemlere göre daha "aktif" olarak tanımlanan yaklaşım, sadece batıya değil başta eski Osmanlı coğrafyası ve Avrasya ülkelerinin oluşturdukları birliklerle kurulan ilişkiler üzerinden doğuya da dönülmesi fikrini önceliklemiştir. Bunun sonucu olarak da Türkiye'nin artan sayıda bölgesel örgüte üye olduğu görülmektedir. Uluslararası sistemde küreselleşme ve bölgeselleşmenin zıtlığının arttığı, uluslararası ve bölgesel örgütlerin taşıdıkları ideolojik ve siyasi anlamların giderek keskinleştiği günümüzde siyasi partilerin Türkiye'nin bu örgütlerle olan ilişkilerini nasıl tanımladıkları ve ne derece öncelikledikleri, Türkiye'nin gelecekteki dış politika vizyonunun potansiyel akslarını anlamak bakımından önem taşımaktadır.

BM Şartı Madde 52 ile BM, bölgesel sorunların bölgesel örgütler aracılığıyla barışçıl yöntemlerle çözülmesini teşvik eder (Birleşmiş Milletler, 1945). Dolayısıyla günümüzde, ülkelerin bölgesel örgütlere üyelikleri ve bu örgütlerde aktif rol oynayabilmeleri ya da gündem oluşturabilmeleri önem arz etmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'nin Cumhuriyet'in 100. yılında bölgesel örgütlerle ilgili hedefleri oldukça önemlidir. Bu nedenle bu bölümde, 14 Mayıs 2023 tarihli 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonucunda TBMM'ye milletvekili çıkarmış partilerin ve bu partilerin dahil olduğu ittifakların yayınladığı seçim beyannamelerindeki uluslararası ve bölgesel örgütlerle ilgili genel hedefler değerlendirilip sonrasında 1999 yılından beri adaylık statüsünün süregeldiği Avrupa Birliği üyeliği ile ilgili özel hedefleri incelenecektir.

Adalet ve Kalkınma Partisi

Çok taraflılık perspektifinden bakıldığında beyannamede muhasebeden (AK Parti, 2023, s. 215) bankacılığa (AK Parti, 2023, s. 201), sürdürülebilir kalkınmadan (AK Parti, 2023, s. 194) kamu ihalelerine (AK Parti, 2023, s. 218) pek çok alanda “uluslararası normlara”, “uluslararası standartlara” ulaşma hedefinin ve “uluslararası işbirliklerinin” altının çizildiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında uluslararası sistemin temel normlarının ve standartlarının yol gösterici rolünün kabulü üzerinden hareket edildiği değerlendirilebilir. Öte yandan beyannamede “hem küresel hem de bölgesel olarak dış baskıların arttığı ve coğrafyamızda kirli planların hazırlandığını görüyor ve biliyoruz” (AK Parti, 2023, s. 13) denilerek, sistemin araçlarına ve süreçlerine dair geçmiş dönemlerde gözlemlenen kuşkucu tavrın devam ettiği görülmektedir. Uluslararası örgütlenmede Türkiye'nin rolünün “adil bir küresel düzenin” kurulmasında etkin aktörlük olarak çerçeveslendiği görülmektedir (AK Parti, 2023, s. 417).

Uluslararası standartlara atfedilen önemin tersine, uluslararası örgütlenmenin bel kemiği Birleşmiş Milletler hakkında kuşkucu tutum oldukça net ortaya konmuştur, BM Güvenlik Konseyi'nin yapısına yönelik eleştiriyi özetleyen “Dünya 5'ten Büyüktür” sloganı ve “Birleşmiş Milletler, hangi ciddi sorunu çözebilmiştir?” vurgusu dikkat çekmektedir (AK Parti, 2023, s. 8). BM'ye yönelik bu kuşkucu yaklaşımdan hareketle yakın gelecekte örgütün yeniden yapılanmaya gideceğine dair beklenti dile getirilmiş “bir müddet sonra Birleşmiş Milletler başta olmak üzere, dünyanın bugün var olan tüm kurum ve kuruluşlarının yeniden yapılandırıldığına şahit olacağız” denmiştir (AK Parti, 2023, s. 8). BM'nin dönüşümünün nasıl olacağına ve Türkiye'nin bu süreçte oynayacağı role ilişkin bir değerlendirmede bulunulmamıştır.

Beyannamenin *Türkiye Eksenli, Etkin Dış Politika* başlığı incelendiğinde Adalet ve Kalkınma Partisi, uluslararası ve bölgesel örgütlerle (BM, İİT, AB, AK, OECD, AİB, MIKTA, vb.) yapıcı ilişkileri devam ettirmeyi (AK Parti, 2023, s. 107), NATO ve AB nezdindeki konumunu güçlendirmeyi, ve Türk dış politikasını “çok taraflılık, daha fazla iş birliği, krizlerin barışçıl çözümü, istikrara katkı, uluslararası örgütleri etkinleştirme ve insani diplomasi ilkeleri” ile oluşturmayı hedeflemektedir (AK Parti, 2023, s. 389). Ayrıca, batı dışı aktörlerle (İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), G-20, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİT), Gelişen Sekiz Ülke Teşkilatı (D-8), Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), Asya İşbirliği Diyalogu, Asya'da Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler Konferansı, MIKTA, Körfez İşbirliği Konseyi, Arap Ligi, Afrika Birliği, ASEAN, BRICS, Şanghay İşbirliği Örgütü) ilişkilerin güçlü olduğunu iddia ederken gelecekte bu ilişkileri daha da derinleştirmeyi ve Türkiye'nin uluslararası ve bölgesel örgütlerde görünürlüğünü arttırmayı hedeflemektedir.

Avrupa Birliği üyeliği ile ilgili olarak; “AB ile ilişkilerimizi olumlu gündem temelinde şekillendirerek tam üyelik müzakerelerimizi sonuçlandırmak üzere adımlar atacağız. Gümrük Birliği'nin güncellenmesini sağlayacağız” denmektedir (AK Parti, 2023, s. 424). “Tüm siyasi

engellemelere rağmen, AB tam üyeliğini stratejik hedefimiz olarak belirledik” şeklinde AB üyeliği ile ilgili hedefini ortaya koymaktadır (AK Parti, 2023, s. 399).

Milliyetçi Hareket Partisi

2011 Seçim Beyannamesi - 2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi’nin *Dış Politika* başlığı incelendiğinde;

Milliyetçi Hareket Partisi, uluslararası ilişkilere herhangi bir ön yargı ile yaklaşmamakta, gelişmeleri ve sorunları gerçekçi ve çok yönlü milli bir strateji çerçevesinde değerlendirmektedir” ve “uluslararası mahiyet arz eden her türlü bölgesel işbirliğine yönelik oluşumların teşvik edilerek bu girişimlere uluslararası camianın etkili bir üyesi olarak dahil olunacak, anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesi için bölgesel ve küresel düzeyde barış, istikrar, güvenlik ve ortak refaha katkıda bulunulacaktır (MHP, 2011a, s. 184) vurguları dikkat çekmektedir.

Türkiye’nin doğrudan çıkarı olan konularda (enerji güvenliği, sanayileşme, su kaynaklarının yönetimi) gibi alanlarda ikili ve çok taraflı anlaşmaların faydalı birer araç olarak görüldüğü ve parti vizyonunun bu iş birliklerinin geliştirilmesi yönünde tanımlandığı görülmektedir (MHP, 2011a). Özellikle kültür alanında uluslararası faaliyetlerin, kültürler arası etkileşimin karşılıklı artırılmasından ziyade Türk kültürünün yayılması için bir araç olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu görüş “Türk kültürü ve sanatının yaşatılması, geliştirilmesi, tanıtılması ve yaygınlaştırılması amacıyla “millî kültür endüstrisi” oluşturulacaktır...Uluslararası kültürel iş birliği programları geliştirilerek, Türk kültürünün çevre kültürler için cazibe merkezi hâline gelmesi sağlanacaktır” ifadesinde görülebilmektedir (MHP, 2011a, s.148). Benzer şekilde uluslararası hukuka çeşitli defalar atıf yapılarak, uluslararası hukukun kural ve imkanlarının ülke çıkarlarının korunmasında bir araç olarak not edilmiştir. Bu bağlamda, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin seçim beyannamesindeki dış politika hedefleri ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Öte yandan, Milliyetçi Hareket Partisi’nin incelenen metinlerinde detaylı dış politika bölümü olmasına rağmen Birleşmiş Milletler ile ilgili herhangi bir ifadeye yer verilmemiş olması dikkat çekicidir.

MHP’ye göre, Avrupa Birliği ile ilişkilerle ilgili olarak,

Türkiye-AB ilişkilerinin niteliği, zemini ve çerçevesinin açıklığa ve yeni bir tanıma kavuşturulması gerekli görülmektedir. Partimiz, AB ile ilişkileri Türkiye için bir “kimlik ve kader sorunu” olarak görmemektedir. Türkiye’nin ne pahasına olursa olsun Avrupa Birliği’nin yörüngesinde sürüklenmeye mecbur, mahkûm ve muhtaç olmadığını savunmaktadır (MHP, 2011a, s. 188).

AB’nin Türkiye için kader meselesi olarak görülmeyeceğini vurgulayan MHP, Türkiye’nin ulusal ve uluslararası arenadaki çıkarlarını koruyan bir tam üyelik dışındaki seçenekleri kabul etmeyeceğini;

Avrupa Birliği’nin Türkiye’nin milli birliği ve bütünlüğü; terör ve bölücülük; Kıbrıs, Yunanistan ve Ermenistan konularındaki yaklaşımı Türkiye’nin menfaatlerine zarar vermemesi kaydıyla ortaklık müzakerelerinin sürdürülmesi ve tam üyelik dışındaki yaklaşımların kabul edilmemesi politikamızın esasını oluşturmaktadır. Avrupa Birliğine dahil ülkelerin millî duyarlılıklarımıza gösterecekleri saygı, bu ülkelerle olan ilişkilerimizin geleceğini belirleyecek temel kriterleri oluşturacaktır (MHP, 2011a, s. 188-189) şeklinde belirtmektedir.

Ayrıca, “Türkiye’nin hayırına olmayan hiçbir projenin şu ya da bu şekilde içinde ya da destekçisi konumunda olunmayacaktır” yaklaşımını vurgulamaktadır (MHP, 2011a, s. 194). 2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi 100 Söz’de Avrupa Birliği ile ilgili herhangi bir hedefe yer verilmemişken, 2023 seçimleri öncesinde yayınlanan MHP’nin 100 Sözü’nde “bölgemizde ve dünyada barış ve istikrarı sürekli kılmak, uluslararası işbirliğini, karşılıklı saygı ve dostluğu yaymak ve geliştirmek... suretiyle ülkemizin hak ve menfaatleri(nin) her platformda” korunmasını hedeflemektedir (MHP, 2023) denmiştir.

2023 yılında yayınlanan 200 Söz metninin 100. maddesinde ise Türk devletleri ile işbirliği özel olarak vurgulanmış ve “‘Türk Kuşağı’ stratejisi ile Türk devlet ve toplulukları arasındaki diyalog ve işbirliği bağlarını güçlendirecek, Türk Devletleri Teşkilatının ilan ettiği ‘Türk Dünyası 2040 Vizyonu’ doğrultusunda siyasi ve ekonomik ortaklıklar oluşturulacak ve mevcut işbirliği mekanizmaları güçlendirilecek” denmiştir (MHP, 2023). Bu vurgu 2011 tarihli vizyon metinlerinde yer alan Avrasya, Kafkasya, Balkanlar ve Orta Doğu bölgeleri ile “Türk ve İslam Alemi” ile ilişkilerin önceliklendiren yaklaşıma paralellik göstermektedir. (MHP, 2011a, s. 185).

Yeniden Refah Partisi

Uluslararası sistemin yapısına, değerlerine ve işleyişine ilişkin kuşkucu yaklaşım YRP’nin seçim beyannamesinde öne çıkmaktadır. Küresel çok taraflılık eleştirilirken bölgesel çok taraflılığın desteklendiği görülmektedir: “Küresel güçlerin değil, kendi milli çıkarlarımızı ön planda tutan; “Bağımsız ve Milli bir Dış Politika” anlayışı önceliğimizdir. Türkiye’nin gerek bölgesel bir güç gerekse İslam dünyasında model ülke anlayışıyla stratejik bir öneme kavuşturulması öncelikli hedefimizdir” (YRP, 2023) denmektedir. Aşağıda sunulan bölgesel işbirliklerine ilişkin söylemlerin analizinden de görüleceği gibi hem küresel hem de bölgesel işbirlikleri ortak sorunların çözümünün bir yöntemi olarak konumlanmaktan ziyade, Türkiye’nin gücünün ve etkinliğinin artırılması için birer aracı olarak tanımlanmıştır.

Dış Politikamız bölümünde uluslararası örgütlere istinaden D-8 Teşkilatı öncülüğüne odaklanılmaktadır. Avrupa Birliği ile ilgili olarak, “AB’ye tam üyelik girişimi, ülkemizin Batı’ya tamamen teslim olmasına yönelik olup, Yeniden Refah Partisi olarak, AB’ye tam üyelik yerine, eşitler arası bir anlayış çerçevesinde, karşılıklı ikili ilişkiler içerisinde olmayı önceliğimizi ifade etmek isteriz” şeklinde bir yaklaşım sergilemektedir (YRP, 2023). Kısaca, AB üyeliği yerine Avrupa ülkeleriyle ikili ilişkiler kurmayı hedeflemektedir.

Necmettin Erbakan’ın kuruluşunda önemli rol oynadığı D-8 örgütüne (Köktaş, 2018) metinde özel vurgu yapılmaktadır. “

Kalkınma yolundaki ülkelerin dünya ekonomisi içindeki konumlarını iyileştirmek, ticari ilişkilerini çeşitlendirmek ve birçok alanda üye ülkelere yeni imkanlar sağlamak, uluslararası seviyede karar verme mekanizmalarına güçlü biçimde katılımlarını sağlamak amacını ve daha sonra D-8 Teşkilatı’nın bütün Müslüman ülkeleri kapsayacak şekilde D-60’a genişletilmesini ana hedef olarak (YRP, 2023) görülmektedir denmiştir.

Türk Devletleri Teşkilatı’nın başta ekonomik ilişkiler olmak üzere Orta Asya Türki Cumhuriyetleri ile ilişkilerin arttırılmasında temel araç olarak kullanılması da YRP’nin bölgesel vizyonunun önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Millet İttifakı Ortak Politikalar Mutabakat Metni

Millet İttifakı Ortak Politikalar Mutabakat Metni incelendiğinde, yukarıda incelenen metinlerle benzer şekilde uluslararası normlar ve uluslararası standartlara tarımdan bilişime pek çok alanda değinildiği görülmektedir (OPMM, 2023). Ancak OPMM’de bu kavramlara yapılan vurgu yukarıdaki metinlerden farklı olarak Türkiye’nin uluslararası çıkarlarını korumanın birer aracı olarak değil, ülke içinde geliştirilmesi, iyileştirilmesi hedeflenen politika alanlarının hedef kriteri olarak konumlandığı görülmektedir.

Çok taraflılık ve uluslararası örgütlenmelere dair açıkça olumlu bir vizyon tanımlanmıştır. Metinde “Uluslararası örgütlerle ilişkileri çok taraflı diplomasiyi önemseyen bir anlayışla, niteliğine ve dış politika hedeflerimize uyumu ölçüsünde, üyelik ya da diğer mekanizmalar aracılığıyla güçlendirilen stratejik bir araç olarak değerlendireceğiz” denilmiştir (OPMM, 2023, s. 230). Uluslararası örgütlerde Türkiye’nin etkinliğinin arttırılması için

“uluslararası örgüt sekretaryalarında vatandaşlarımızın uzmanlık gerektiren kadrolarda mümkün olduğu ölçüde çok sayıda ve olabildiğince üst düzeyde görev almalarını öncelikli politikalarımızdan biri yapacağız” vurgusu diğer partilerin beyannamelerinden ayrışması bakımından dikkat çekicidir (OPMM, 2023, s. 230). Metinde Birleşmiş Milletler ile ilişkin doğrudan bir vizyon tanımlanmamış olmakla birlikte altı çizilen çeşitli sorunların (iklim değişikliği, İsrail-Filistin meselesi, engelli hakları) çözümünde BM anlaşmalarına, kurum ve süreçlerine yapılan vurguya dayanarak BM’ye yönelik olumlu bir yaklaşıma sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Dış Politika, Savunma, Güvenlik ve Göç Politikaları başlığı incelendiğinde; Millet İttifakı’nın bölgesel örgütler kapsamında Türk Devletleri Teşkilatı’nı ve Türkiye’nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, İslam İşbirliği Teşkilatı, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, D8 gibi örgütlerdeki konumunu güçlendirmeyi ve ayrıca Şangay İşbirliği Örgütü, ASEAN gibi örgütlerle ilişkileri de sürdürülebilir hâle getirmeyi hedeflediği görülmektedir (OPMM, 2023, s. 231-232).

Avrupa Birliği ile ilgili olarak;

Avrupa Birliği’ne tam üyelik hedefimizdir. Tam üyelik sürecinin diyalog, adalet ve eşitlik çerçevesinde tamamlanması için çalışacağız. AB ülkelerine vize serbestisi sağlanması sürecini öncelikli olarak ele alınacak ve sonuçlandıracağız. Yeşil Mutabakat hedefine uyum sağlayacağız. Kişisel verilerin korunması ve kişisel veriler ile ilgili kurulan kurulun tam yetkin ve bağımsız olmasını sağlayacağız. Gümrük Birliği’nin modernizasyonu için Türkiye ile AB arasındaki anlaşmazlıkları gidereceğiz. Türkiye ile AB’nin sığınmacılar sorununa ortak sorumluluk ve külfet paylaşımı üstlenerek yaklaşımlarını sağlayacak, 2014 Geri Kabul Anlaşması ile 18 Mart 2016 Mutabakatı’nı gözden geçireceğiz. Avrupa Konseyi’nin kurucu üyesi olmamız ve Anayasamızın gereği olarak, AİHS’ne ve Konsey’in diğer hukuki belgelerine uyum sağlayacak, AİHM kararlarını uygulayacağız (OPMM, 2023, s. 230) hedeflerini sıralamaktadır.

Özetle Millet İttifakı, bir yandan çeşitli bölgelerdeki bölgesel örgütlerle iyi ilişkiler kurmayı ve Türkiye’nin bu örgütlerdeki konumunu güçlendirmeyi hedeflerken, diğer yandan AB’ye tam üyeliği amaçlamaktadır. Ayrıca, tam üyelik hedefinin yanında Türkiye ve AB arasındaki vize, kişisel veriler, Gümrük Birliği ve sığınmacılarla ilgili sorunları çözmeyi ve Avrupa Konseyi ile ilişkiler bağlamında AİHM kararlarını uygulamayı vaat etmektedir.

Cumhuriyet Halk Partisi

Cumhuriyet Halk Partisi İkinci Yüzyıla Çağrı Beynamesi’nde yukarıda incelenen OPMM’ye paralel olarak uluslararası hukukun öncelikleneceğinin altı “Akılcı, barışçıl ve gerçekçilikten sapmayan, uluslararası hukuka ve meşruiyete önem veren bir dış politika izlenecektir.” denilerek çizilmektedir (CHP, 2020). Aynı metinde ayrıca “bölge merkezli dış politika yaklaşımından yola çıkarak, kurucu üyelerinin İran, Irak, Suriye ve Türkiye’nin olacağı ve bölgemizde huzur, barış ve istikrar oluşturmayı hedefleyen “Ortadoğu Barış ve İşbirliği Teşkilatı” (OBİT) kurulacaktır” vaadi karşımıza çıkmaktadır (CHP, 2020). Avrupa Birliği ile ilişkiler ya da üyeliği konusunda herhangi bir ifade yer almamaktadır. CHP’nin “İlk Yüz Gün” hedeflerinde de, uluslararası ve bölgesel örgütlerle ilgili herhangi bir hedef bulunmamaktadır.

İYİ Parti

Bu beyannamenin *Dış Politika* başlığı genel anlamda OPMM’nin dış politika başlığıyla benzerlik göstermektedir. Özellikle uluslararası hukuk, norm ve standartlara yapılan vurgular ve bu vurguların ülkenin sadece dış değil iç politikasında da tespit edilen sorunların çözümünde kriter tanımlandığı noktalar iki metin arasında temel benzerliği oluşturmaktadır. Ancak Birleşmiş Milletler’e metinde atıfta bulunulmamıştır.

Avrupa Birliği ile ilgili olarak, “Avrupa Birliği’ne tam üyelik hedefimizdir” denmektedir (İYİP, 2023, s. 260). Ayrıca,

Tam üyelik sürecinin diyalog, adalet ve eşitlik çerçevesinde tamamlanması için çalışacağız. AB ülkelerine vize serbestisi sağlanması sürecini öncelikli olarak ele alacağız ve sonuçlandıracağız. Gümrük Birliği’nin modernizasyonu için Türkiye ile AB arasındaki anlaşmazlıkları gidereceğiz. Türkiye’nin Batı kurumlarındaki yerinin güçlendirilmesi, ülkemizin stratejik yönelimine dair mevcut bazı soru işaretlerinin ve algı sorununun giderilmesi yönünde başta NATO, Avrupa Konseyi ve AB gibi kurumlar olmak üzere üst düzey temasların ihyasını sağlayacağız. Avrupa Konseyinin kurucu üyesi olmamız ve Anayasa’mızın gereği olarak AIHS’ye ve Avrupa Konseyinin diğer hukuki belgelerine uyum sağlayacak, AIHM kararlarını uygulayacağız (İYİP, 2023, s. 261) vaatlerinde bulunmaktadır.

Diğer yandan İYİP, partinin Asya vizyonuna dikkat çekerek, “bölgedeki ülkelerle ilişkilerimizi bir yandan ikili düzeyde güçlendirmek, bir yandan da bu ikili ilişkileri çoklu işbirliği mekanizmalarıyla” desteklemeyi hedeflemektedir (İYİP, 2023, s. 263).

Emek ve Özgürlük İttifakı

Emek ve Özgürlük İttifakı’nın 14 Mayıs Seçim Mutabakat Bildirgesi’nde uluslararası ve bölgesel örgütlerle ilişkiler bağlamında, “yurtta, bölgede ve dünyada barıştan yana, uzun vadeli halklar arası iş birliğine yönelik politikalar acil ihtiyaçtır .... emperyalist güçlerin ve işbirlikçilerinin çıkarları değil halkların çıkarları esas alınacaktır” denmektedir (Emek ve Özgürlük İttifakı, 2023). Uluslararası kurumlarla ortaklığa sadece depreme dayanıklı kentlerin inşası bağlamında yer verilmiştir (Emek ve Özgürlük İttifakı, 2023). Dolayısıyla bölgesel örgütlere üyelik ya da bu örgütlerle işbirliği değil halkların çıkarlarına odaklanılmaktadır.

Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi

İlgili beyannamede uluslararası sözleşmelere, insan haklarının (adil yargılanma hakkı, işçi hakları ve çocuk hakları gibi) korunması için uygulanması gereken birer kriter olarak vurgulanmış ve “Temel hak ve özgürlükleri koruyan, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan uluslararası sözleşmelerin iç hukukta şartsız koşulsuz geçerli olmasını sağlayacağız” denilmiştir (YSGP, 2023, s.15) Ek olarak “Barışçı Bir Dış Politika İçin Birlikte Değiştireceğiz” başlığı altında; “devletlerarası ilişkilerde insan haklarını yok sayan siyasete karşı halkların kazanımlarını esas alan dış politika” vaat edilmektedir (YSGP, 2023, s. 71).

“Ortadoğu ve Kuzey Afrika başta olmak üzere, Kafkasya ve Doğu Akdeniz’de ... barışçı politikalara ve diplomasiye öncelik” vermektен (YSGP, 2023, s. 72) ve “Avrupa Birliği ve Türkiye arasında, insan hakları ve değerlerinin pazarlık konusu yapılmasına karşı” çıkmaktan bahsetmektedir (YSGP, 2023, s. 74). Özetle YSGP, uluslararası ya da bölgesel örgütlere üyeliği ya da bu örgütlerle iş birliğini değil halkların çıkarlarını esas alan bir dış politika oluşturmayı önermektedir.

Türkiye İşçi Partisi

Türkiye İşçi Partisi’nin Beyannamesi’ne bakıldığında Türkiye’nin mevcut uluslararası örgütlenmelerle olan ilişki ve işbirliğine genelde eleştirel bir tutum takınıldığı göze çarpmaktadır. “Başta NATO olmak üzere tek taraflı ve dayanaksız askeri müdahalelerde bulunan uluslararası örgütler, bloklar ve ABD, İngiltere, Fransa gibi ülkeler ve silahları bölgeye neredeyse tümüyle yayıldı” denilmektedir (TİP, 2023, s.91).

Uluslararası hukuktan işçi ve çocuk hakları bağlamında söz edilmekte, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün “çalışma yaşamında şiddet ve tacizin önlenmesi amacı taşıyan 190 sayılı Sözleşmesi’ni onaylayacağız” denilmektedir (TİP, 2023, s.23). Birleşmiş Milletlerle ilgili tek doğrudan yorum ise mülteci politikaları alanında yapılmakta ve “özel olarak Suriyelilerin başka ülkelere gönüllü yerleşim esaslarının belirleneceği, genel olarak da mülteci hareketlerinin

idaresine yönelik BMMYK esaslarına ve insan haklarına uygun sözleşme ve anlaşmaların tasarlanacağı BM bünyesinde acil bir uluslararası konferansın toplanmasını talep edeceğiz” denilmektedir (TİP, 2023, s. 88).

Ülkede, Bölgede ve Dünyada Barış başlığı incelendiğinde TİP; “bölgede ve dünyada militarizme, başta NATO olmak üzere tüm askeri paktlara ve savaş politikalarına karşı barışı” savunacaklarını, AB ile imzalanan Geri Kabul Antlaşması’nı iptal edeceklerini ve “göç ve mülteci politikasını öngörülebilir, şeffaf ve denetimli hâlde” yürüteceklerini iddia etmektedir (TİP, 2023, s. 15). Ayrıca TİP, Türkiye’nin “ekonomik ve siyasi egemenliği yani tam bağımsızlığı, emperyalistlerle bu tür ilişkilendirmeler, uluslararası finans kuruluşları ve yine emperyalist bir oluşum olan Avrupa Birliği kurumları ile yapılan anlaşmalar ile fazlasıyla zarar” gördüğünü belirterek bölgesel örgütlere üyelik ya da bu örgütlerle iş birliği konusunda karşı tavır gösterdiklerini açıkça belirtmektedir (TİP, 2023, s. 90-91).

Sonuç ve Değerlendirme

Seçim beyannameleri, demokratik hayatın gelişimine katkıda bulunmakla birlikte, seçmenlerin de bilinçli tercihlerde bulunmalarında rol oynamaktadır. Hem kamunun bilgilendirilmesi hem de kamuoyu oluşumu açısından seçim beyannamelerinin iletişim araçları vasıtasıyla seçmenlerle paylaşılması ve dolaşıma sokulması önemlidir. Cumhuriyet’in 100. yılında, seçim beyannamelerinin demokrasinin işleyişi açısından ne kadar gerekli olduğu daha da net anlaşılmaktadır. Demokrasinin temel taşlarından olan seçimler yoluyla halk iradesinin yönetime yansıtılmasında sağladığı katkıya ek olarak, siyasi partiler beyannamelerde yer verdikleri vaatler ve politikalar programları ile oy almayı umdukları toplumsal kitlelerin önceliklerini ve hassasiyetlerini nasıl algıladıklarını da gözler önüne sermektedir. Bu açıdan bakıldığında, seçim beyannameleri, toplumdaki görüş farklılıklarını ve kırılma noktalarını anlamakta da fayda sağlamaktadır. Bu analiz ayrıca, farklılıkların siyasi partilerin programlarına yansydıkları ölçüde ülkenin gelecekteki olası hedef ve öncelikleri ile iç ve dış politikadaki olası görünümünü karşılaştırmalı olarak incelemeyi mümkün kılmaktadır. Bu çalışma kapsamında incelenen AK Parti, MHP, YRP, CHP, İYİP, YSGP ve TİP’in seçim beyannamelerinde kadın politikaları ve dış politika ile ilgili hangi konulara sıklıkla değinmiş oldukları analiz edilmiştir. Dış politika özelinde Uluslararası ve Bölgesel Örgütlerle İlişkiler ele alınmış, bu konularla ilgili seçim beyannamelerinde nasıl bir politika izlendiği araştırılmıştır.

Kadın politikaları bağlamında incelenen seçim beyannameleri ve mutabakat metni neticesinde şu sonuçlara varılmıştır: Adalet ve Kalkınma Partisi’nin seçim beyannamesinde, kadınların asli görevinin ailenin birliğinin sağlanması olduğu açıkça belirtilmektedir. Öte yandan muhafazakâr düşüncenin geleneklerin ve kültürün taşıyıcısı olarak aileye verdiği önem, muhafazakâr bir parti olan AK Parti’nin bildirgesinde ön plana çıkmaktadır. Milliyetçi Hareket Partisi’nin, seçim beyannamelerinde kadınlara yönelik politikalara diğer siyasi partilerin programlarına göre daha kısıtlı yer verildiği ve kadın meselesini aile ve geleneksel cinsiyet kodları bağlamında almış oldukları görülmektedir. Yeniden Refah Partisi’nin seçim beyannamesinde “Kadın” başlıklı bir bölüm yer almamaktadır. Parti’nin seçim beyannamesinin “Aile ve Sosyal Hizmetler Politikamız” başlıklı bölümünde, kadınların namus, şefkat, üretkenlik üzerinden tanımlanarak, kadınları ikincilleştiren pratiklerin yeniden üretildiği görülmektedir.

Millet İttifakı tarafından 2023’de “Ortak Politikalar Mutabakat Metni” adı ile hazırlanan metinde *Kadın* alt başlığı ile kadın politikaları konusundaki hedefler belirtilmiştir. Metinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın adının Kadın, Aile ve Çocuk Bakanlığı olarak değiştirilmesi gibi maddeler yer almıştır. Cumhuriyet Halk Partisi’nin 2023 yılı içerisinde hazırladığı bir

seçim beyannamesi olmadığı için, 2020 tarihli *İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi* ve *İktidarımızın İlk 100 Gününde Yapacaklarımız* başlıklı belgeler analize konu edilmiştir. Her ki metin kapsamında da kadınlarla ilgili detaylı hedeflere yer verilmemektedir. Genel olarak kadına yönelik şiddet, tarımda kadın istihdamı ve kadınların eşit temsili gibi temel başlıklar altında kadınlarla ilgili vaatlere yer verilmiştir. İYİ Parti kişiye özel bir beyanname hazırlayarak 2023 seçimlerine giren tüm siyasi partiler içerisinde en geniş seçim beyannamesi hazırlayan parti olmuştur. *Kadın* başlıklı bölümün altında kadına yönelik toplumsal roller ve kadın üzerinde yaratılan algı konuları ele alınmıştır.

Emek ve Özgürlük İttifakının seçim beyannamesinde, Millet İttifakının seçim beyannamesi ile benzer şekilde kadınların eşit temsiline yapılan vurgu dikkat çekmektedir. Ayrıca, yine Millet İttifakının seçim beyannamesine benzer şekilde kadına yönelik şiddetle mücadele edileceği hedefi yer almaktadır. İki ittifakın seçim beyannamesindeki temel fark İstanbul Sözleşmesi ile ilgilidir. Millet İttifakı beyannamesinde İstanbul Sözleşmesi'nden bahsetmezken, Emek ve Özgürlük İttifakı İstanbul Sözleşmesi'nin yeniden yürürlüğe gireceği hedefini belirtmektedir. Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi'nin 2023 Seçim Beyannamesi incelendiğinde, kadınlara yönelik politikaların çok fazla yer verilmiş olduğu görülmektedir. Parti'nin beyannamesinde yer alan 8 Mart'ın çalışan tüm kadınlar için resmi tatil edilmesi vaadi, diğer partilerin hiçbirinin vaatleri arasında yer almamaktadır. Türkiye İşçi Partisi'nin seçim beyannamesinde, özellikle emekçi kadınlarla ilgili politika hedeflerinin öne çıktığı görülmektedir. Diğer siyasi partilerden farklı olarak Türkiye İşçi Partisi, kadınlara yönelik tüm politika hedeflerinde, laikliğin çok önemli olduğunu özellikle belirtmektedir.

Bu çalışmada incelenen siyasi partilerin ve ittifakların seçim beyannamelerinde kadın politikaları ile ilgili vaatler karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, bütün partiler tarafından kadın politikalarının yadsınamaz bir politika alanı olarak kabul edildiği görülmektedir. Öte yandan partilerin yaklaşımında en önemli ayrımın kadın politikalarının belirlenen diğer politik hedeflere (Örneğin, ekonomik üretkenlik, ailenin korunması gibi) ulaşmada bir araç olarak mı tanımlandığı yoksa kadınların hak ve sorunlarının başlı başına bir politika hedefi olarak mı konumlandığı noktasında olduğu görülmektedir. Diğer yandan, beyannamelerde ifade edilen politika vaatlerinin çoğunun sembolik nitelikte olduğu, bu sebeple de kadın politikalarında ihtiyaç duyulan köklü değişimleri kısa vadede siyaset gündeminde görmenin pek mümkün olmayacağı değerlendirilebilir.

Beyannamelerde uluslararası örgütlenme ve çok taraflılıkla ilgili dile getirilen yaklaşımlar değerlendirildiğinde bütün partilerin en az bir konuda uluslararası hukuk norm, kural ya da araçlarına referans vererek atfettiği önemi vurguladığı görülmüştür. Siyasal partilerin uluslararası örgütlerle ilgili olarak tutumlarına bakıldığında ise üç temel yaklaşım dikkati çekmektedir. AK Parti, MHP ve YRP uluslararası çok taraflılığı Türkiye'nin uluslararası konumu ve gücünü göstermek ve/veya geliştirmek için birer araç olarak kurgularken, CHP ve İYİP hem kendi beyannamelerinde hem de taraf oldukları OPMM ile çok taraflılığı dış politikanın bir aracı olmanın yanı sıra Türkiye'nin iç sorunlarını çözmek için birer araç ve mihenk taşı olarak konumlandığı görülmüştür. YSGP ve TİP'in beyannamelerine bakıldığında ise partilerin mevcut uluslararası sisteme ilişkin kuşkucu tavrının çok taraflılıkla ilgili tutumlarına da yansıdığını ve mevcut uluslararası örgütlenmelere eleştirel tavır aldıkları görülmüştür. Beyannameler bütün olarak değerlendirildiğinde, farklı siyasi partilerin çeşitli uluslararası örgütlere ilişkin eleştirileri öne çıkmakla birlikte, ülkenin mevcut uluslararası sistemin temel norm ve kurallarından ayrışmasını hedefleyecek bir politika vizyonunun hiçbir parti tarafından hedeflenmediği görülmektedir. Siyasi partilerin bölgesel örgütlerle ilgili ortaya koydukları vizyonları da bu değerlendirmeyi destekler niteliktedir.

Tüm bu beyannameler incelendiğinde, bölgesel örgütlere üyelik ve bölgesel örgütlerle işbirliği konusunda Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Avrupa, Asya, Orta Doğu, Latin Amerika ve Afrika bölgelerindeki bölgesel örgütlerle işbirliğini güçlendirmeyi, derinleştirmeyi ve de bu örgütlerde Türkiye'nin görünürlüğünü arttırmayı hedeflerken; MHP'nin uluslararası öneme sahip bölgesel işbirliklerini desteklediği görülmektedir. YRP ise sadece D-8 Teşkilatı'na destek vermektedir. OPMM'de Millet İttifakı, çeşitli bölgelerdeki bölgesel örgütlerle ilişkileri güçlendirmeyi ve sürdürülebilir hâle getirmeyi hedeflediğini belirtmektedir. CHP İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi'nde OBİT'i kurmayı vaat ederken, İYİP Asya bölgesindeki bölgesel örgütlerle işbirliğine odaklanmaktadır. Diğer yandan, Emek ve Özgürlük İttifakı'ndan YSGP ve TİP benzer açıklamalarla bölgesel örgütlere üyeliği ya da bu örgütlerle iş birliğini değil halkların çıkarlarını esas alan bir dış politika oluşturmayı önermektedir.

Dış politika kapsamında uluslararası ve bölgesel örgütlerle ilişkiler bağlamında, beyannamelerdeki Avrupa Birliği üyeliği konusundaki hedefler analiz edildiğinde ise, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin AB'ye tam üyeliği desteklediği; Milliyetçi Hareket Partisi'nin AB'ye üye olmayı bir gereklilik olarak görmediği; Yeniden Refah Partisi'nin, AB üyeliği yerine Avrupa ülkeleriyle ikili ilişkiler kurmayı hedeflediği görülmektedir. Millet İttifakı Ortak Politikalar Mutabakat Metni'nde AB'ye tam üyeliğin Millet İttifakı'nın amaçları arasında olduğu belirtilirken, İYİ Parti'nin AB'ye tam üyelik sürecini diyalog, adalet ve eşitlik kavramları üzerinden değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi'nin, AB üyeliği ile ilgili özel bir hedefi bulunmazken, Türkiye İşçi Partisi'nin AB'yi emperyalist bir bölgesel örgüt olarak gördüğü ve Birliğin kurumları ve antlaşmalarının Türkiye'ye zarar verdiğini iddia ettiği görülmektedir. Bu nedenle bu iki parti, bölgesel örgütler yerine halkları önemseyen bir dış politika oluşturmayı hedeflemektedir. Özetle, 2010'lu yıllardan itibaren AB'den uzaklaşan bir Türk dış politikası izlenmesine rağmen, AK Parti'nin seçim beyannamesinde AB'ye tam üyeliği desteklemesi dikkat çekmektedir. TBMM'ye milletvekili gönderen partilerin hepsine bakıldığında ise AB üyeliğinin Millet İttifakı'nın hedeflerinden biri olduğu açıkça görülmekte, İYİP şartlı desteklerken, MHP, YRP, YSGP ve TİP tarafından desteklenmemekte ve hatta karşıt görüş sergilenmektedir. Yakın gelecekte Türkiye'nin uluslararası sistemdeki yeri ve önemini artırma hedefi siyasal partilerin vizyonunu ortaklaştırırken, hangi örgütlerle ve hangi konularda iş birliğinin geliştirilmesi gerektiği konusu siyasetin tartışma noktalarından biri olacaktır.

Kaynakça

- AK Parti. (2023). *Türkiye yüzyılı için doğru adımlar. Seçim beyannamesi 2023*. <https://www.akparti.org.tr/media/bwlbkgif/tu-rkiye-yu-zy%C4%B1%C4%B1-ic-in-dog-ru-ad%C4%B1mlar-2023-sec-im-beyannamesi.pdf>.
- AK Parti ve Yeniden Refah Partisi. (2023). *14 Mayıs 2023 seçim ittifakı deklarasyonu*. <https://www.gazeteduvar.com.tr/ak-parti-ve-yeniden-refahin-ittifak-protokolu-ortaya-cikti-aile-butunlugunu-icin-yasalardaki-hukumler-ayiklanacak-haber-1609976>.
- Akçay, E. Y. (2018). 24 Haziran seçimleri sürecinde siyasal partilerin seçim beyannamelerinde Avrupa Birliği ile ilişkiler. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8 (15), 2175-2192.
- Arklan, Ü. ve Tanacı, F. (2020). Seçim kampanyalarına beyannameler bağlamında bir bakış: 31 Mart 2019 yerel seçimleri örneğinde karşılaştırmalı bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11 (26), 1-29. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.658686>.
- Aytaç, S. E. (2017). Türkiye'de siyasal partilerin seçim beyannamelerindeki politika öncelikleri, 2002–2015. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 26 (2), 7–26. <http://dx.doi.org/10.26650/siyasal.2017.26.2.0001>.
- Aziz, A. (2003). *Siyasal iletişim* (Vol. 2). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Bektaş, A. (1996). *Kamuoyu, iletişim ve demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Birleşmiş Milletler. (1945). *Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü*. https://turkiye.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf.
- Carpenter, T. G. (2017). The populist surge and the rebirth of foreign policy nationalism. *The SAIS Review of International Affairs*, 37 (1), 33-46.
- Cumhuriyet Halk Partisi. (2020). *İkinci yüzyıla çağrı beyannamesi*. <https://chp.org.tr/yayin/ikinci-yuzyila-cagri-beyannamesi>.
- Cumhuriyet Halk Partisi. (2023). *İktidarımızın ilk 100 gününde yapacaklarımız*. <https://chp.org.tr/yayin/ktidarimizin-1k-100-gununde-yapacaklarimiz>.
- Cuilenburg, J. V. (2010). Medya ve demokrasi. *Televizyon Haberciliğinde Etik*, 99-124.
- Çatı, K. ve Cengiz, S. (2019). Politik pazarlama çerçevesinde siyasi partilerin seçim beyannamelerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (72), 1701-1712.
- Emek ve Özgürlük İttifakı. (2023). *14 Mayıs seçim mutabakat bildirgesi*. <https://hdp.org.tr/Images/UserFiles/Documents/Editor/2023/ittifak-14-mayis-secim-mutabakati.pdf>
- Ertürk, K. Ö. ve Şeşen, E. (2017). Bir halkla ilişkiler aracı olarak seçim beyannameleri: 2000'li yıllar üzerine bir inceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5 (1), 60-80.
- İYİ Parti. (2023). *2023 seçim beyannamesi*. <https://www.turkiyetarih yazacak.com/home>.
- Köktaş, R. (2018). Türkiye'nin Ortadoğu'daki bölgesel örgütlerle ilişkileri: İİT, KİK, D-8, ARAP LİĞİ VE ECO. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 45-75.
- Kumbuzoğlu, M., A. ve Kaynar, M., A. (2022). *Cumhuriyet dönemi partiler, seçimler, beyannameler (1923-1980)*. Ankara: TBMM Basımevi.
- Milliyetçi Hareket Partisi. (2011a). *2023'e doğru yükselen ülke Türkiye sözleşmesi. Ses ver Türkiye*. https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhp2007/kitaplar/MHP_2011_SecimBeyannamesi.pdf.
- Milliyetçi Hareket Partisi. (2011b). *2011 seçim beyannamesi 100 söz*. https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhp2007/kitaplar/mhp_2011_secim_100_soz.pdf.
- Milliyetçi Hareket Partisi. (2023). *Cumhuriyetimizin yüzüncü yılında Milliyetçi Hareket Partisi'nin 100 sözü*. <https://www.adanahilal.com/haber-mhp-14-mayis-2023-secim-beyannamesini-acikladi-22316.html>.
- Muzaffar, M., Yaseen, Z. ve Rahim, N. (2017). Changing dynamics of global politics: Transition from unipolar to multipolar world. *Liberal Arts and Social Sciences International Journal (LASSIJ)*, 1 (1), 49-61.
- Ortak politikalar mutabakat metni*. (2023). <https://chp.org.tr/yayin/ortak-politikalar-mutabakat-metni/Open>.
- Patrick, S. (2002). Multilateralism and its discontents: The causes and consequences of US ambivalence. *Multilateralism and US foreign policy: Ambivalent engagement*, 1-44.
- Sartori, G. (1976). *Parties and party systems: A framework for analysis*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Terkan, B. (2010). Siyasi partilerin kadına ilişkin söylem ve politikaları (AKP ve CHP örneği). *Selçuk İletişim*, 6 (2), 115-136.
- Türkiye İşçi Partisi. (2023). *İnat ve umut bildirgesi. 14 Mayıs 2023 genel seçimleri politika belgesi*. <https://tip.org.tr/tip-inat-ve-umut-bildirgesi/>.
- Yıldırım, A. ve Simsek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11 baskı: 1999-2018). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yeniden Refah Partisi. (2023). *14 Mayıs 2023 genel seçim beyannamesi*. <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/2023-genel-secimleri-beyannamemiz/2501>.

-
- YSK. (2023). Karar No: 2023/1255. <https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/45639002/2023-1255.pdf>.
- Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi. (2023). *2023 seçim bildirgesi*. <https://yesilsolparti.org/wp-content/uploads/2023/04/yesil-sol-parti-2023-secim-bildirgesi.pdf>.
-